

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ЕКОНОМІКИ І МЕНЕДЖМЕНТУ**

**Кафедра економіки та підприємництва
імені професора І.М. Брюховецького**

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

Другий (магістерський) рівень вищої освіти

**на тему: Формування системи управління економічними
ризиками у підприємницькій діяльності приватного аграрного
підприємства**

Виконав:

Міхно Владислав Валерійович

здобувач вищої освіти за спеціальністю
076 «Підприємництво та торгівля»

Керівник:

Ковбаса Олександр Миколайович

к.е.н., доцент кафедри економіки та підприємництва імені
професора І.М. Брюховецького

Рецензент:

Суми - 2024

СУМСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет	Економіки і менеджменту
Кафедра	Кафедра економіки та підприємництва імені професора І.М. Брюховецького
Освітній ступінь	другий (магістерський) рівень вищої освіти
Спеціальність	076 «Підприємництво та торгівля»

Затверджую:

Завідувач кафедри _____
(посада, ПІБ)

«_____» «_____» 20____ р.

ЗАВДАННЯ

НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ ЗДОБУВАЧЕВІ

Міхну Владиславу Валерійовичу

- 1. Тема роботи:** Формування системи управління економічними ризиками у підприємницькій діяльності приватного аграрного підприємства
- 2. База практичного дослідження:** ПСП «Слобожанщина Агро» Сумського району Сумської області

керівник роботи **Ковбаса Олександр Миколайович**, кандидат економічних наук, доцент

затверджена наказом по університету від «_____» _____ 2024 р. № _____

3. Строк подання студентом закінченого проекту (роботи) «_____» _____ 2024 р.

4. Вихідні дані до проекту (роботи):

первинні та зведені документи, реєстри синтетичного та аналітичного обліку, статутні та установчі документи, фінансова, статистична звітність досліджуваного підприємства, законодавчо - нормативні акти з питань діяльності суб'єктів господарювання, монографії, фахові наукові статті та доповіді на міжнародних науково-практичних конференціях з питань формування системи управління економічними ризиками

5. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити):

- дослідити теоретико-методичні аспекти управління економічними ризиками у підприємницькій діяльності приватного аграрного підприємства,
- надати організаційно-економічну характеристику ПСП «Слобожанщина Агро»,
- провести дослідження результативності системи управління економічними ризиками у підприємницькій діяльності приватного аграрного підприємства,
- провести діагностику потенційної можливості банкрутства сільськогосподарського підприємства,
- здійснити формування політики управління економічними ризиками підприємства,
- визначити основні напрями системи управління економічними ризиками у підприємницькій діяльності приватного аграрного підприємства,
- розробити комплекс заходів з реалізації основних напрямів системи управління економічними ризиками у діяльності приватного аграрного підприємства.

6. Дата видачі завдання: «___» _____ 20__ р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1	Визначення об'єкту, предмету дослідження, формулювання мети та задач кваліфікаційної роботи, складання плану	<i>Вересень 2023</i>	виконано
2	Підбір та вивчення літературних джерел, законодавчої та нормативної бази	<i>Жовтень 2023</i>	виконано
3	Узагальнення теоретичного матеріалу з обраної теми дослідження та представлення чорнового варіанту першого розділу кваліфікаційної роботи	<i>Листопад 2023</i>	виконано
4	Збір та обробка фактичного матеріалу, узагальнення аналізу застосування досліджуваного питання на базі практики (фахове стажування та переддипломна практика)	<i>Березень 2024</i>	виконано
5	Оформлення теоретичної частини кваліфікаційної роботи, узагальнення аналітичної частини, захист звіту по переддипломній практиці	<i>Березень-Квітень 2024</i>	виконано
6	Проектування напрямів вдосконалення досліджуваної проблеми	<i>Травень 2024</i>	виконано
7	Завершення проектної частини кваліфікаційної роботи та подання попереднього варіанту третього розділу керівнику	<i>Липень - Вересень 2024</i>	виконано
8	Доопрацювання аналітичного і проектного розділів кваліфікаційної роботи	<i>Жовтень 2024</i>	виконано
9	Оформлення кваліфікаційної роботи, та її подання на попередній захист та рецензування	<i>Листопад 2024</i>	виконано
10	Перевірка кваліфікаційної роботи на автентичність (подання роботи для перевірки на плагіат на кафедрі, до відділу якості освіти)	<i>Грудень 2024</i>	виконано
11	Подання закінченої роботи та документів до неї до деканату	<i>Грудень 2024</i>	виконано
12	Захист кваліфікаційної роботи	<i>Грудень 2024</i>	виконано

Здобувач

(підпис)

В.В. Міхно

Керівник роботи

(підпис)

О.М. Ковбаса

Перевірку на автентичність проведено

(підпис)

Н.М. Баранік

Дипломна робота допущена до захисту

(підпис)

С.М. Лукаш

АНОТАЦІЯ

Міхно В.В. Формування системи управління економічними ризиками у підприємницькій діяльності приватного аграрного підприємства

Кваліфікаційна робота зі спеціальності 076 «Підприємництво та торгівля», СНАУ, Суми-2024 р. – Рукопис.

В кваліфікаційній роботі досліджено питання формування системи управління економічними ризиками у підприємницькій діяльності приватного аграрного підприємства. Досліджено теоретико-методичні аспекти управління економічними ризиками у підприємницькій діяльності приватного аграрного підприємства; проведено аналіз системи управління економічними ризиками у підприємницькій діяльності ПСП «Слобожанщина Агро»; розроблено напрями формування системи управління економічними ризиками у підприємницькій діяльності ПСП «Слобожанщина Агро».

У роботі здійснено деталізований аналіз аграрного підприємства ПСП «Слобожанщина Агро», надана організаційно - економічна характеристика підприємства, проведено аналіз фінансово-економічних показників розвитку підприємства, проведено дослідження результативності системи управління економічними ризиками у підприємницькій діяльності приватного аграрного підприємства. Встановлено, що підприємство перебуває в зоні підвищених фінансових ризиків, потребує оптимізації структури активів та пасивів для забезпечення фінансової стабільності. Попри часткове покращення показників маневреності власного капіталу, загальна картина демонструє наростання фінансових ризиків та необхідність негайної розробки антикризових заходів для стабілізації фінансового стану підприємства.

Запропоновано напрями формування системи управління економічними ризиками у підприємницькій діяльності ПСП «Слобожанщина Агро». Визначені основні напрями системи управління економічними ризиками у підприємницькій діяльності приватного аграрного підприємства, розроблений комплекс заходів з реалізації основних напрямів системи управління економічними ризиками. Для відстежування ефективності запропонованих заходів з відстежування можливостей виникнення ризикових ситуації, а також їх попередження, застосовано модель сценарного аналізу рентабельності з урахуванням ризикових коливань. Результати аналізу висвітлюють принципово різні сценарії фінансової ефективності виробництва.

Запропонована модель межі безпеки виробництва наочно демонструє різний потенціал стійкості кожної культури до ринкових ризиків, що дозволяє менеджменту підприємства приймати обґрунтовані стратегічні рішення в умовах невизначеності.

Ключові слова: управління, розвиток, підприємництво, підприємницька стратегія, сільське господарство, аграрний сектор, ризики, антиризиковий менеджмент, моделювання, аналіз, потенціал, ринок, економічний ефект, фінансові показники.

SUMMARY

Mikhno V.V. Formation of the system of economic risk management in the entrepreneurial activity of a private agricultural enterprise

Qualification work in the specialty 076 “Entrepreneurship and Trade”, SNAU, Sumy-2024 - Manuscript.

The qualification work investigates the issue of forming a system of economic risk management in the business activities of a private agricultural enterprise. The theoretical and methodological aspects of economic risk management in the business activities of a private agricultural enterprise are investigated; the analysis of the system of economic risk management in the business activities of the private agricultural enterprise “Slobozhanshchyna Agro” is carried out; directions of formation of the system of economic risk management in the business activities of the private agricultural enterprise “Slobozhanshchyna Agro” are developed.

The article provides a detailed analysis of the agricultural enterprise “Slobozhanshchyna Agro”, provides an organizational and economic description of the enterprise, analyzes the financial and economic indicators of the enterprise's development, and studies the effectiveness of the economic risk management system in the business activity of a private agricultural enterprise. It is established that the enterprise is in the zone of increased financial risks and needs to optimize the structure of assets and liabilities to ensure financial stability. Despite a partial improvement in the indicators of equity capital maneuverability, the overall picture demonstrates an increase in financial risks and the need to immediately develop anti-crisis measures to stabilize the financial condition of the enterprise.

Directions for the formation of a system for managing economic risks in the entrepreneurial activity of the SSE “Slobozhanshchyna Agro” are proposed. The main directions of the system of economic risk management in the entrepreneurial activity of a private agricultural enterprise are determined, a set of measures to implement the main directions of the system of economic risk management is developed. To monitor the effectiveness of the proposed measures to track the possibility of risk situations, as well as their prevention, a model of scenario analysis of profitability with regard to risk fluctuations is applied. The results of the analysis highlight fundamentally different scenarios of financial efficiency of production.

The proposed model of the production safety margin clearly demonstrates the different potential of each crop's resistance to market risks, which allows the enterprise management to make informed strategic decisions under conditions of uncertainty.

Keywords: management, development, entrepreneurship, entrepreneurial strategy, agriculture, agricultural sector, risks, risk management, modeling, analysis, potential, market, economic effect, financial indicators.

ЗМІСТ

ВСТУП	7
РОЗДІЛ 1 Теоретико-методичні аспекти управління економічними ризиками у підприємницькій діяльності приватного аграрного підприємства	10
РОЗДІЛ 2 Аналіз системи управління економічними ризиками у підприємницькій діяльності ПСП «Слобожанщина Агро»	20
2.1 Організаційно - економічна характеристика підприємства	20
2.2 Дослідження результативності системи управління економічними ризиками у підприємницькій діяльності приватного аграрного підприємства	28
2.3 Діагностика потенційної можливості банкрутства сільськогосподарського підприємства	36
РОЗДІЛ 3 Напрями формування системи управління економічними ризиками у підприємницькій діяльності ПСП «Слобожанщина Агро»	40
3.1 Формування політики управління економічними ризиками підприємства	40
3.2 Визначення основних напрямів системи управління економічними ризиками у підприємницькій діяльності приватного аграрного підприємства	44
3.3 Реалізація основних напрямів системи управління економічними ризиками у підприємницькій діяльності приватного аграрного підприємства	56
ВИСНОВКИ	61
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	65
ДОДАТКИ	70
Додаток А Апробація наукових результатів	
Додаток Б Фінансова звітність ПСП «Слобожанщина Агро»	

ВСТУП

Актуальність теми. Актуальність дослідження управління економічними ризиками у підприємницькій діяльності приватного аграрного підприємства зумовлена комплексом складних внутрішніх та зовнішніх викликів, що постають перед сучасним аграрним сектором економіки України. В умовах перманентної економічної нестабільності, посилення глобальних кліматичних змін, геополітичної напруженості та трансформаційних процесів у світовій економічній системі аграрні підприємства перебувають під постійним впливом різноманітних ризиків, які суттєво ускладнюють їхню господарську діяльність.

Особливої значущості набуває проблема ефективного управління економічними ризиками саме для приватних аграрних підприємств, оскільки вони становлять значну частку сільськогосподарського виробництва та є важливим елементом забезпечення продовольчої безпеки держави.

Теоретична та практична значущість дослідження полягає в необхідності комплексного підходу до ідентифікації, оцінювання та мінімізації економічних ризиків, який враховує галузеву специфіку аграрного виробництва. Унікальність сільського господарства, пов'язана з біологічними процесами та значною кількістю непередбачуваних факторів, вимагає розроблення адаптивних стратегій управління ризиками.

Ефективне управління економічними ризиками стає ключовим фактором забезпечення сталого розвитку приватних аграрних підприємств, їхньої фінансової стійкості та спроможності адаптуватися до мінливих економічних умов. Вагомий внесок у дослідження питань формування системи управління економічними ризиками у підприємницькій діяльності приватного аграрного підприємства зробили такі вчені, як: Megits N., Meyer D. [3], Monahan B. [4], Pidun U. [5], Білик В. М. [8], Бойко В., Бойко Л. [9], Болотнов Д. Г. [10], Деркач Т. О., Зайцева К. В. [17], Кривов'язюк І. В. [26], Лактіонова О. А. [29], Череп А. В., Бугай В. З., Горбунова А. В. [39] та інші. Однак далеко не всі теоретичні

аспекти обраної теми повністю розкриті, часто вони не адаптовані до специфіки сьогодення.

Мета і завдання дослідження. Мета полягає в розробці дієвих механізмів управління економічними ризиками у підприємницькій діяльності приватного аграрного підприємства ПСП «Слобожанщина Агро».

Відповідно до поставленої мети визначені наступні завдання:

- дослідити теоретико-методичні аспекти управління економічними ризиками у підприємницькій діяльності приватного аграрного підприємства,
- надати організаційно-економічну характеристику ПСП «Слобожанщина Агро»,
- провести дослідження результативності системи управління економічними ризиками у підприємницькій діяльності приватного аграрного підприємства,
- провести діагностику потенційної можливості банкрутства сільськогосподарського підприємства,
- здійснити формування політики управління економічними ризиками підприємства,
- визначити основні напрями системи управління економічними ризиками у підприємницькій діяльності приватного аграрного підприємства,
- розробити комплекс заходів з реалізації основних напрямів системи управління економічними ризиками у діяльності приватного аграрного підприємства.

Об'єктом дослідження є процес управління економічними ризиками у підприємницькій діяльності приватного аграрного підприємства.

Предметом дослідження є особливості управління економічними ризиками у підприємницькій діяльності приватного аграрного підприємства ПСП «Слобожанщина Агро».

Елементами наукової новизни одержаних результатів роботи є наукове обґрунтування пропозицій по управлінню економічними ризиками у підприємницькій діяльності приватного аграрного підприємства, які інтегрують

сучасні теоретичні підходи та практичні інструменти оцінювання та мінімізації економічних ризиків з урахуванням галузевої специфіки приватних аграрних підприємств.

Практичне значення одержаних результатів полягає у забезпеченні підприємства ефективними інструментами та методиками по управлінню економічними ризиками ПСП «Слобожанщина Агро», що надає змогу формувати дієвий механізм управління ризиками, здатний забезпечити економічну безпеку та ефективність підприємницької діяльності в умовах високої невизначеності зовнішнього середовища.

При написанні кваліфікаційної роботи використовувались такі **методи дослідження**: аналіз, порівняння, абстрагування, моделювання, спостереження, економічний аналіз тощо.

Апробація результатів кваліфікаційної роботи. Положення кваліфікаційної роботи доповідалися автором на 2-х науково-практичних конференціях, які було опубліковано у матеріалах науково-практичних конференцій:

1. Міхно В. Управління економічними ризиками у підприємницькій діяльності приватного аграрного підприємствами. Збірник тез доповідей Міжнародної науково-практичної конференції «Маркетинг та конкурентоспроможність соціально-економічних систем в умовах сталого розвитку» (17-18 квітня 2024 р.). Суми, 2024. С. 62-66.

2. Міхно В.В. Методи і моделі оцінки економічними ризиками в діяльності приватного аграрного підприємства. Збірник тез доповідей Всеукраїнської наукової конференції студентів і аспірантів, присвяченої Міжнародному дню студента (18-22 листопада 2024 р.). Суми, 2024. С. 444.

Структура і обсяг роботи. Кваліфікаційна робота складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел із 39 найменувань. Основний текст викладений на 64 сторінках комп'ютерного тексту, робота містить 31 таблицю, 3 рисунки та 2 додатки.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНИМИ РИЗИКАМИ У ПІДПРИЄМНИЦЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ПРИВАТНОГО АГРАРНОГО ПІДПРИЄМСТВА

Економічні ризики в аграрному секторі являють собою комплексну систему потенційних загроз, які можуть негативно впливати на фінансово-господарську діяльність сільськогосподарських підприємств. Ці ризики формуються під впливом багатьох факторів, включаючи природно-кліматичні умови, коливання цін на сільськогосподарську продукцію, зміни в державній аграрній політиці, кон'юктурі світового ринку та макроекономічній ситуації.

Перелік економічних ризиків, які можуть виникнути у підприємницькій діяльності аграрного підприємства», представлено в табл. 1.1.

Таблиця 1.1 – Економічні ризики в підприємницькій діяльності аграрного бізнесу

Категорія ризиків	Типи економічних ризиків
Природно-кліматичні	Посуха, повені, заморозки, градобій, зміна кліматичних умов
Виробничі	Неврожай, хвороби рослин, загибель худоби, низька врожайність
Фінансові	Інфляційні коливання, валютні ризики, зміна кредитних ставок
Ринкові	Цінова нестабільність, падіння попиту, демпінг конкурентів
Політичні	Зміни законодавства, торговельні обмеження, геополітичні конфлікти
Техногенні	Поломка обладнання, аварії на виробництві, екологічні катастрофи
Логістичні	Перебої постачання, транспортні ускладнення, утримання складських приміщень
Інноваційні	Технологічне відставання, неефективність інвестицій в модернізацію
Соціальні	Нестача кваліфікованих кадрів, плинність персоналу, страйки
Форс-мажорні	Військові дії, епідемії, природні катастрофи

Джерело: складено автором на основі [15]

Як зазначають Бойко В. та Бойко Л., особливої уваги заслуговують виробничі ризики, пов'язані з можливими неврожаями, хворобами рослин та тварин, а також технологічними проблемами. Не менш значущими є фінансові ризики, що включають валютні коливання, зростання процентних ставок та

обмежену доступність кредитних ресурсів. Важливу роль відіграють також ринкові ризики, зумовлені нестабільністю попиту, конкуренцією та логістичними обмеженнями. Ефективне управління такими ризиками вимагає від аграрних підприємств розроблення гнучких стратегій диверсифікації виробництва, страхування майна та врожаїв, впровадження інноваційних технологій та постійного моніторингу зовнішнього середовища [9].

Система управління ризиками аграрного підприємства являє собою складну, багаторівневу структуру, що включає взаємопов'язані компоненти, спрямовані на ідентифікацію, оцінку, мінімізацію та контроль потенційних загроз [9].

Бойко В., Бойко Л., та Герасименко О. В. наголошують, що центральним елементом цієї системи є стратегічне планування, яке передбачає глибокий аналіз внутрішніх та зовнішніх факторів ризику з урахуванням специфіки сільськогосподарського виробництва. Важливу роль відіграє інформаційно-аналітичне забезпечення, що включає моніторинг ринкового середовища, кон'юнктури, природно-кліматичних умов та законодавчих змін. Організаційний компонент передбачає чітке розподілення повноважень та відповідальності між структурними підрозділами підприємства щодо управління ризиками. Методичний складник охоплює розроблення та впровадження спеціальних методик оцінки ризиків, вибору інструментів їх мінімізації та страхування. Фінансовий механізм включає формування резервних фондів, диверсифікацію виробництва та диверсифікацію каналів збуту продукції. Важливим елементом є також адаптивний механізм, що дозволяє підприємству швидко реагувати на зміни зовнішнього середовища та коригувати стратегію ризик-менеджменту [9; 15, с. 35-39].

Як зазначають Деркач Т. О. та Зайцева К. В., методологія ідентифікації та оцінки економічних ризиків являє собою комплексний системний підхід, що включає послідовність взаємопов'язаних етапів та інструментів аналізу потенційних загроз [17, с. 137].

Процес розпочинається з первинної діагностики зовнішнього та внутрішнього середовища підприємства, що передбачає виявлення можливих джерел ризиків через моніторинг економічних, політичних, соціальних та технологічних факторів. Наступним критичним етапом є якісна оцінка ризиків, яка передбачає експертний аналіз імовірності настання несприятливих подій та потенційних наслідків через використання спеціальних аналітичних методик, наприклад, методу сценаріїв.

Кількісна оцінка ризиків реалізується через статистичні та математичні методи, включаючи імовірнісне моделювання, дисперсійний аналіз тощо, що дозволяє здійснювати точні розрахунки можливих фінансових втрат. Важливим складником методології є також розроблення стратегій реагування на ідентифіковані ризики через механізми уникнення, локалізації, диверсифікації та страхування, що забезпечує цілісність та ефективність системи ризик-менеджменту.

Ризики сільськогосподарського виробництва характеризуються унікальною природою, зумовленою високою залежністю від природно-кліматичних умов та біологічних процесів. Специфічність цих ризиків виявляється у тісному взаємозв'язку виробничих процесів з природними циклами, що робить аграрне виробництво особливо вразливим до зовнішніх факторів [9].

Визначальними особливостями є сезонність виробництва, тривалий виробничий цикл, обмежена здатність оперативного коригування технологічних процесів та висока залежність від біологічних об'єктів - рослин і тварин. Суттєвий вплив мають також природні ризики, пов'язані з можливими стихійними явищами, змінами клімату, появою шкідників та хвороб.

Економічні ризики в аграрному секторі ускладнюються нестабільністю ринкової кон'юнктури, коливаннями цін на сировину та готову продукцію, обмеженістю фінансових ресурсів та високою капіталомісткістю галузі. Додатковим фактором ризику є низька еластичність попиту на сільськогосподарську продукцію та висока залежність від державної аграрної

політики. Ризиковість аграрного бізнесу формується під впливом складної системи зовнішніх та внутрішніх факторів, які перебувають у постійній динамічній взаємодії (табл. 1.2).

Таблиця 1.2 – Фактори впливу на ризиковість аграрного бізнесу

Групи факторів	Зовнішні фактори	Внутрішні фактори
Економічні	Кон'юнктура світового ринку	Фінансова стійкість підприємства
	Коливання цін на сировину	Інвестиційний потенціал
	Державна аграрна політика	Рівень менеджменту
Природно-кліматичні	Глобальні зміни клімату	Технологічне забезпечення
	Стихійні явища	Система землекористування
	Сезонні коливання	Стан сільськогосподарських угідь
Соціальні	Демографічні зміни	Кваліфікація персоналу
	Міграційні процеси	Корпоративна культура
Технологічні	Інновації в галузі	Рівень діджиталізації
	Світові тренди АПК	Впровадження нових технологій

Джерело: складено автором на основі [9, 15, 17]

Як зазначають Герасименко О. В. та Черненко О. В., до зовнішніх факторів належать макроекономічні умови, державна аграрна політика, кон'юнктура світового ринку, природно-кліматичні зміни, геополітичні процеси та коливання цін на сировину і продовольство. Особливо значущими є кліматичні ризики, пов'язані з глобальними змінами навколишнього середовища, що безпосередньо впливають на врожайність та продуктивність сільського господарства [15, с. 69].

Внутрішні фактори включають потенціал конкретного підприємства, рівень технологічного забезпечення, якість менеджменту, фінансову стійкість, кваліфікацію персоналу та здатність адаптуватися до мінливих ринкових умов. Визначальну роль відіграють також інноваційні можливості підприємства, його інвестиційна активність, диверсифікація виробництва та ефективність систем управління ризиками [15, с. 72-73].

Взаємодія зовнішніх та внутрішніх факторів створює унікальне середовище невизначеності, яке вимагає від аграрних підприємств постійної готовності до швидкого реагування та стратегічної гнучкості.

Військова агресія та макроекономічна нестабільність створюють складний і взаємопов'язаний комплекс ризиків для економічної системи та суспільства. Збройні конфлікти призводять до порушення виробничих ланцюгів, руйнування

інфраструктури та скорочення інвестиційної активності, що спричиняє значне зниження економічної ефективності. Макроекономічна нестабільність, яка супроводжує військову агресію, характеризується високою інфляцією, девальвацією національної валюти та зростанням державного боргу. Це провокує втрату довіри інвесторів, скорочення міжнародної торгівлі та посилення фінансової невизначеності [3, 17].

Додатковими ризиками стають масштабні міграційні процеси, руйнування людського капіталу та деградація соціально-економічних інституцій. Такі деструктивні процеси створюють довгострокові негативні наслідки, що потребують комплексних стратегій відновлення та адаптації економічної системи до нових викликів.

Превентивні заходи протидії економічним ризикам, як зазначає Лактіонова О. А., являють собою комплексну стратегію попередження та мінімізації потенційних негативних впливів на економічну діяльність. Ключовим аспектом є розбудова ефективної системи моніторингу та раннього попередження ризиків, що включає постійний аналіз внутрішніх і зовнішніх факторів впливу [29, с. 36].

Важливим інструментом протидії ризикам є диверсифікація господарської діяльності, яка передбачає розподіл інвестицій та активів між різними напрямками з метою зниження концентрації фінансових втрат. Суттєву роль відіграє формування адекватних резервних фондів, страхування майнових ризиків та розроблення гнучких антикризових механізмів. Необхідним є впровадження сучасних технологій моделювання ризикових сценаріїв, використання статистичних методів прогнозування та створення корпоративної культури управління ризиками.

Диверсифікація аграрного виробництва, на думку Кадирус І. Г. та ін. є стратегічним інструментом підвищення економічної стійкості підприємства, що передбачає розширення спектра сільськогосподарської діяльності з метою мінімізації ризиків та максимізації прибутковості [22].

Ефективна диверсифікація включає впровадження різних напрямків виробництва, серед яких вирощування сільськогосподарських культур з різними

циклами дозрівання, розвиток тваринництва, впровадження супутніх агробізнесів та освоєння нішевих ринкових сегментів. Важливим аспектом є вертикальна та горизонтальна диверсифікація, що передбачає не лише розширення виробничих напрямків, але й поглиблену переробку сільськогосподарської продукції, створення власних логістичних та маркетингових каналів. Принципово значущим є врахування регіональних особливостей, кліматичних умов, ґрунтової специфіки та ринкового попиту при виборі напрямків диверсифікації. Стратегія також передбачає впровадження інноваційних технологій, альтернативних форм господарювання, таких як органічне виробництво, агротуризм, вирощування енергетичних культур та інших перспективних напрямків.

Диверсифікація має базуватися на ретельному аналізі економічної ефективності кожного напрямку, постійному моніторингу ринкової кон'юнктури та гнучкій адаптації виробничої стратегії відповідно до зовнішніх викликів.

Превентивні заходи мають бути динамічними, постійно оновлюватися та адаптуватися до мінливих економічних умов, забезпечуючи стійкість та конкурентоспроможність економічної системи [22].

Формування системи моніторингу, на думку Ємельянова О.Ю., економічних ризиків в аграрному підприємстві передбачає створення комплексної, багаторівневої методології безперервного спостереження та оцінки потенційних загроз. Основою такої системи є розроблення інтегрованої інформаційної платформи, яка акумулює дані про внутрішні виробничі показники, зовнішні кон'юнктурні тенденції, кліматичні умови та макроекономічні індикатори [20, с. 4-5].

Принципово важливим є впровадження сучасних цифрових технологій та аналітичних інструментів, що дозволяють здійснювати автоматизований збір та обробку інформації в режимі реального часу. Система моніторингу повинна включати методи статистичного аналізу, прогнозування ймовірнісних сценаріїв та оцінки потенційних фінансових втрат. Ключовим елементом є формування експертної групи, яка забезпечуватиме якісну інтерпретацію отриманих даних та

розроблятиме рекомендації з мінімізації ризиків. Невід'ємною складовою є також періодичне оновлення методології моніторингу, адаптація до змінних ринкових умов та постійне вдосконалення аналітичного інструментарію.

Одним із таких інструментів є модель сценарного аналізу рентабельності з урахуванням ризикових коливань. Використання зазначеної моделі є надзвичайно важливим інструментом стратегічного управління в умовах високої економічної невизначеності [29, с. 114-119].

Така модель дозволяє комплексно оцінити потенційні варіанти розвитку подій, враховуючи множинність факторів впливу, включаючи кліматичні зміни, ринкову кон'юнктуру, макроекономічні тренди та внутрішньогосподарські процеси. Принципова перевага сценарного аналізу полягає в можливості моделювання альтернативних траєкторій фінансово-економічного розвитку підприємства з урахуванням різних ступенів ризику, що забезпечує менеджмент інструментарієм превентивного реагування на потенційні загрози.

Модель дозволяє змодельовати різні сценарії впливу ризикових факторів на фінансові показники підприємства, зокрема на собівартість, ціну реалізації та витрати на збут, та оцінити їхній потенційний вплив на рентабельність виробництва.

Основна мета такої моделі - передбачити можливі зміни фінансових результатів при різних варіаціях зовнішніх та внутрішніх чинників, що дає змогу підприємству завчасно розробити антикризові заходи та стратегії мінімізації ризиків. Цінність такого підходу полягає не лише в прогнозуванні, але й у формуванні адаптивних стратегій управління, здатних забезпечити фінансову стійкість підприємства в умовах мінливого аграрного ринку.

Особливої актуальності модель набуває в контексті сучасних викликів аграрного сектору України: постійної волатильності цін на сільськогосподарську продукцію, змін у логістичних ланцюгах, коливань вартості паливно-мастильних матеріалів, добрив та інших виробничих ресурсів. Підприємство отримує можливість завчасно змодельовати потенційні ризики, розробити антикризові заходи та стратегії мінімізації негативних фінансових наслідків.

Впровадження такої моделі сприятиме більш обґрунтованому прийняттю управлінських рішень, забезпеченню фінансової стабільності, оптимізації виробничих витрат та підвищенню загальної економічної ефективності підприємницької діяльності в умовах постійних зовнішніх та внутрішніх трансформацій.

Такі інноваційні методології базуються на принципах адаптивності, передбачають використання імітаційного моделювання, сценарного аналізу та методів штучного інтелекту для прогнозування та превентивного реагування на потенційні економічні загрози. Важливою складовою сучасних підходів є також впровадження корпоративної культури випереджального ризик-менеджменту, яка передбачає постійне навчання персоналу, розвиток аналітичних компетенцій та формування гнучких організаційних структур.

Сценарний аналіз дає змогу завчасно ідентифікувати потенційні ризики, розробити випереджальні механізми їх нівелювання та підвищити загальну економічну ефективність господарської діяльності.

Оцінка результативності системи ризик-менеджменту в аграрному підприємстві вимагає комплексного підходу, що базується на використанні кількісних та якісних методів аналізу.

Ключовими індикаторами ефективності є зниження фінансових втрат, збереження стабільності виробничих процесів та здатність підприємства швидко адаптуватися до змінних ринкових умов. Принципово важливим є розрахунок інтегрованих показників, таких як рівень попередження ризиків, коефіцієнт зниження негативних економічних наслідків та порівняння фактичних результатів з прогнозованими сценаріями. Методологія оцінки передбачає моніторинг динаміки основних економічних індикаторів, аналіз успішності реалізації антикризових заходів та експертну оцінку якості управлінських рішень [29, с. 16-18].

Механізми страхування та резервування становлять ключову складову системи управління ризиками в підприємницькій діяльності аграрного

підприємства, забезпечуючи фінансову стійкість та захист від потенційних економічних втрат.

Комплексний підхід до страхування передбачає формування диверсифікованого страхового портфеля, що охоплює широкий спектр ризиків: від класичного страхування врожаю до страхування майна, техніки, логістичних та кадрових ризиків. Принципово важливим є використання сучасних інструментів агрострахування, які включають індексне страхування, мультиризикові програми та страхові продукти з гнучкими умовами компенсації.

Механізм резервування передбачає створення багаторівневих фінансових резервів, що формуються за рахунок частини прибутку та дозволяють підприємству акумулювати кошти для подолання непередбачуваних економічних труднощів [29, с. 189].

Ефективна система резервування включає формування страхових, антикризових та інвестиційних фондів, які забезпечують фінансову маневреність та стійкість підприємства. Додатковими механізмами мінімізації ризиків виступають лімітування витрат, впровадження внутрішніх компенсаційних схем та використання похідних фінансових інструментів. Важливим аспектом є постійний моніторинг та актуалізація страхових продуктів, врахування галузевої специфіки та динамічних змін зовнішнього економічного середовища.

Важливим критерієм є також здатність системи ризик-менеджменту генерувати випереджальні рекомендації, мінімізувати потенційні загрози та забезпечувати стратегічну стійкість підприємства. Система оцінки має бути гнучкою, враховувати галузеві особливості аграрного виробництва та постійно вдосконалюватися відповідно до змін зовнішнього економічного середовища.

Критерії економічної ефективності протиризикових заходів у підприємницькій діяльності аграрного підприємства являють собою комплексну систему оцінки результативності управлінських рішень, спрямованих на мінімізацію потенційних економічних загроз.

Базовим критерієм є співвідношення витрат на впровадження протиризикових заходів та отриманого економічного ефекту, що визначається

через порівняння попереджених фінансових втрат з інвестиціями в систему ризик-менеджменту. Принципово важливим показником є рівень зниження негативних впливів на фінансово-економічні результати підприємства, який розраховується шляхом порівняння прогнозованих та фактичних збитків.

Суттєвим критерієм, на думку Герасименко О. В. та Черненко О. В., виступає також здатність підприємства зберігати стійкість виробничих процесів, підтримувати стабільні темпи розвитку та адаптуватися до мінливих ринкових умов. Методологія оцінки включає аналіз динаміки ключових економічних індикаторів, таких як рентабельність, фінансова стійкість, ліквідність активів та інвестиційна привабливість. Важливим є також якісний критерій, що передбачає експертну оцінку ефективності управлінських рішень, їхню здатність генерувати випереджальні антикризові стратегії та мінімізувати потенційні ризики в довгостроковій перспективі [15, с. 23-24].

Мінімізація ризиків у підприємницькій діяльності аграрного підприємства має визначальний вплив на його фінансові показники, забезпечуючи стабільність та передбачуваність економічного розвитку.

Ефективне управління ризиками дозволяє суттєво знизити непередбачувані витрати, пов'язані з негативними зовнішніми та внутрішніми факторами, що безпосередньо позначається на рівні рентабельності та чистого прибутку підприємства.

Болотнов Д.Г. наголошує на тому, що систематичний ризик-менеджмент сприяє оптимізації фінансових потоків, зменшенню витрат на подолання кризових явищ та підвищенню інвестиційної привабливості підприємства. Запровадження превентивних механізмів протидії ризикам дає змогу підвищити фінансову стійкість, забезпечити більш точне планування господарської діяльності та раціональне використання виробничих ресурсів [10, с. 172].

Крім того, ефективна система ризик-менеджменту сприяє зниженню витрат на страхування, оптимізації податкового навантаження та створює передумови для більш стабільного економічного зростання аграрного підприємства.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНИМИ РИЗИКАМИ У ПІДПРИЄМНИЦЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ПСП «СЛОБОЖАНЩИНА АГРО»

2.1 Організаційно-економічна характеристика підприємства

Досліджуване нами приватне сільськогосподарське підприємство «Слобожанщина Агро» розташоване в Сумському районі Сумської області. Приватне сільськогосподарське підприємство було зареєстроване 13 лютого 2001 року і вже функціонує як один із провідних приватних сільськогосподарських підприємств Сумського району більше ніж 23 роки поспіль. ПСП «Слобожанщина Агро» входить до Групи компаній ІМС S.A., сільськогосподарські землі якої знаходяться як в Сумській, так і в Чернігівській та Полтавській областях. Загальний земельний банк ІМС становить 120 тис. га. Розмір статутного капіталу ПСП «Слобожанщина Агро» становить 94294,1 тис. грн.

Основним видом діяльності ПСП «Слобожанщина Агро» є виробництво та реалізація зерно-бобових та олійних культур. За класифікацією КВЕД цим видом діяльності є «01.11 Вирощування зернових культур (крім рису), бобових культур і насіння олійних культур», а також і інша супутня діяльність [21].

На основі даних таблиці 2.1 можна здійснити детальний аналіз динаміки посівних площ сільськогосподарських культур у ПСП «Слобожанщина Агро» впродовж 2021-2023 років. Загальна площа посівних земель підприємства зменшилась з 10 691,4 га у 2021 році до 9 904,7 га у 2023 році, що становить скорочення на 7,4%. Найбільш суттєві зміни відбулися в структурі посівних площ під різними культурами. Озима пшениця зазнала значного скорочення: з 2391,3 га (22,4% від загальної площі) у 2021 році до 1123,5 га (11,3%) у 2023 році. Абсолютне зменшення площі становить 1267,9 га, або 53% від попередніх показників (табл. 2.1).

Таблиця 2.1 – Динаміка та структура посівних площ під сільськогосподарськими культурами в ПСП «Слобожанщина Агро» за 2021-2023 роки

Назва	Рік						У динаміці 2023 р. до 2021 року	
	2021		2022		2023			
	га	%	га	%	га	%	га	%
Пшениця озима	2 391,3	22,4	1 126,6	10,6	1123,5	11,3	-1267,9	-53,0
Кукурудза	7 174,6	67,1	6 616,1	62,5	4793,6	48,4	-2380,9	-33,2
Соняшник	1 125,5	10,5	2 838,6	26,8	3987,6	40,3	2862,2	254,3
Разом, га	10 691,4	100,0	10 581,2	100,0	9904,7	100,0	-786,7	-7,4

Джерело: розраховано автором на основі аналітичної звітності ПСП «Слобожанщина Агро»

Кукурудза також демонструє негативну динаміку. Її посівні площі зменшилися з 7174,6 га (67,1% у 2021 році) до 4793,6 га (48,4% у 2023 році). Скорочення площі становить 2380,9 га, або 33,2% від попереднього обсягу. Натомість соняшник показав протилежну тенденцію - значне збільшення посівних площ. У 2021 році під соняшником було зайнято 1125,5 га (10,5% загальної площі), а у 2023 році - вже 3987,6 га (40,3%), що становить приріст 2862,2 га або вражаючі 254,3%.

Структура виробництва продукції в ПСП «Слобожанщина Агро» станом на 2023 рік нами представлена на рис. 2.1.

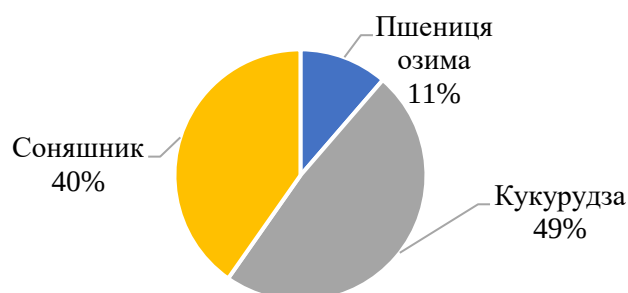

Рисунок 2.1 – Структура посівних площ ПСП «Слобожанщина Агро» за 2023 рік

Джерело: побудовано автором на основі аналітичної звітності ПСП «Слобожанщина Агро»

Ці зміни свідчать про диверсифікацію структури посівних площ підприємства, зокрема про зменшення частки традиційних культур та збільшення площі під соняшником, що може бути пов'язано з кон'юктурою ринку, сівозміною або економічною доцільністю.

Товарна продукція у сільському господарстві - це частина виробленої продукції, яка призначена для продажу на ринку й може бути реалізована за грошові кошти. На відміну від валової продукції, що включає весь обсяг виробленої сільськогосподарської продукції (враховуючи внутрішньогосподарське споживання, витрати на насіння, корми тощо), товарна продукція відображає лише ту частину врожаю, яка безпосередньо продається споживачам, переробним підприємствам або трейдерам.

Різниця між валовою та товарною продукцією полягає саме в тому, що валова включає всі вироблені культури, а товарна - лише ті, що були фактично реалізовані та принесли підприємству грошовий дохід (табл. 2.2).

На основі даних таблиці 2.2 можна провести детальний аналіз обсягів та структури товарної продукції ПСП «Слобожанщина Агро» за 2021-2023 роки.

Таблиця 2.2 – Обсяги та структура товарної продукції ПСП «Слобожанщина Агро»

Назва	Рік						У динаміці 2023 р. до 2021 року	
	2021		2022		2023			
	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%
Пшениця озима	113 907,5	11,0	72 923,1	9,4	153 036,1	18,3	39128,6	34,4
Кукурудза	621 648,0	60,1	446 785,5	57,6	617 041,2	73,9	-4606,8	-0,7
Соняшник	298 861,4	28,9	256 433,3	33,0	65 173,5	7,8	-233687,8	-78,2
Разом	1 034 416,9	100	776 141,9	100	835 250,9	100	-199166,0	-19,3

Джерело: розраховано автором на основі аналітичної звітності ПСП «Слобожанщина Агро»

Так, загальний обсяг товарної продукції зменшився з 1 034 416,9 тис. грн у 2021 році до 835 250,9 тис. грн у 2023 році, що становить скорочення на 19,3%. При цьому структура реалізації сільськогосподарських культур зазнала суттєвих змін. Озима пшениця демонструє позитивну динаміку. Якщо у 2021 році її частка

становила 11,0% від загального обсягу (113 907,5 тис. грн), то у 2022 році вона знизилась до 9,4%, але в 2023 році різко зросла до 18,3%, при цьому абсолютне збільшення склало 39 128,6 тис. грн або 34,4%. Кукурудза залишається найбільш вагомою культурою в структурі товарної продукції. У 2021 році її частка становила 60,1% (621 648,0 тис. грн), у 2022 році дещо знизилась до 57,6%, а в 2023 році зросла до 73,9%. Незначне абсолютне зменшення на 4 606,8 тис. грн (-0,7%) практично не вплинуло на загальні об'єми товарної продукції. Соняшник показав найбільш негативні зміни. У 2021 році його частка складала 28,9% (298 861,4 тис. грн), у 2022 році дещо зросла до 33,0%, але в 2023 році різко впала до 7,8%. Абсолютне зменшення становить 233 687,8 тис. грн, що є суттєвим скороченням на 78,2%.

Такі зміни бути пов'язані з різними факторами: коливаннями цін на сільськогосподарську продукцію, змінами у врожайності, кон'юктурою ринку або внутрішньою стратегією підприємства щодо вирощування та реалізації культур, а також наявними форс-мажорними обставинами, які були спричинені військовою агресією РФ проти України.

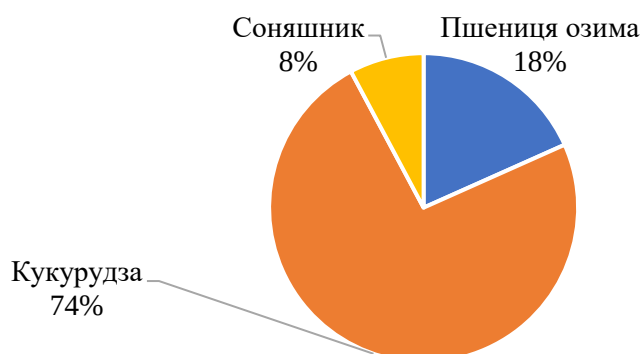

Рисунок 2.2 – Структура товарної продукції ПСП «Слобожанщина Агро» за 2023 рік

Джерело: побудовано автором на основі аналітичної звітності ПСП «Слобожанщина Агро»

Основні засоби сільськогосподарського підприємства - це матеріальні активи, які використовуються в господарській діяльності протягом тривалого

періоду (більше одного року) та беруть безпосередню участь у виробничому процесі. До них належать земельні ділянки, будівлі, споруди, машини, трактори, комбайни, сільськогосподарська техніка, виробниче обладнання, транспортні засоби, багаторічні насадження та інші основні фонди. Ці активи мають значну вартість, поступово зношуються, амортизуються та відіграють ключову роль у забезпеченні ефективного виробництва сільськогосподарської продукції.

Таблиця 2.3 – Динаміка та структура основних виробничих засобів в ПСП «Слобожанщина Агро»

Назва	Рік			У динаміці 2023 р. до 2021 року	
	2021	2022	2023	тис. грн.	%
Будинки і споруди	466 728,8	415 884,2	458 558,4	-8 170,4	-1,8
Машини і обладнання	333 211,9	299 874,4	360 378,4	27 166,5	8,2
Транспортні засоби	164 864,4	184 959,0	165 173,4	309,0	0,2
Інструменти, прилади, інвентар	142 805,1	125 859,7	124 746,4	-18 058,7	-12,6
Інші основні засоби	45 279,7	50 343,9	39 272,0	-6 007,7	-13,3
Інші необоротні матеріальні засоби	8 127,1	17 510,9	6 930,4	-1 196,8	-14,7
Матеріальні основні активи, разом	1 161 017,0	1 094 432,0	1 155 059,0	-5 958,0	-0,5

Джерело: побудовано автором на основі аналітичної звітності ПСП «Слобожанщина Агро»

Аналіз таблиці 2.3 демонструє динаміку основних виробничих засобів ПСП «Слобожанщина Агро» протягом 2021-2023 років. Загальна вартість матеріальних основних активів незначно зменшилась на 0,5% - з 1 161 017,0 тис. грн у 2021 році до 1 155 059,0 тис. грн у 2023 році.

Найбільш суттєві зміни відбулися в різних групах активів. Вартість будинків та споруд скоротилися на 1,8% (на 8 170,4 тис. грн), що свідчить про незначне оновлення або часткове вибуття цих активів. Машини та обладнання, навпаки, показали зростання на 8,2% (збільшення на 27 166,5 тис. грн), що вказує на технічне переоснащення підприємства. Транспортні засоби практично не змінили свою вартість, збільшившись лише на 0,2% (309,0 тис. грн). Більш відчутні скорочення спостерігаються в групах інструментів, приладів та

інвентарю (-12,6%), інших основних засобів (-13,3%) та інших необоротних матеріальних засобів (-14,7%). Ці зміни пов'язані з процесами оптимізації, списання застарілого обладнання та зміною стратегії управління основними засобами підприємства.

Аналіз ефективності використання наявних виробничих фондів підприємства ПСП «Слобожанщина Агро» нами представлено в табл. 2.4.

Таблиця 2.4 – Ефективність використання основних виробничих фондів ПСП «Слобожанщина Агро»

Показники	Роки			У динаміці 2023 р. до 2021 року	
	2021	2022	2023	Абсолютні	Відносні, %
Фондовіддача, тис. грн.	1,79	0,69	0,75	-1,04	-58,2
Фондомісткість, тис. грн.	0,56	1,45	1,34	0,78	139,2
Фондоозброєність, тис. грн.	2232,7	4388,0	4393,5	2160,81	96,8

Джерело: розраховано автором на основі аналітичної звітності ПСП «Слобожанщина Агро»

Аналіз таблиці 2.4 розкриває динаміку ключових показників ефективності використання основних виробничих фондів ПСП «Слобожанщина Агро» впродовж 2021-2023 років. Фондовіддача зазнала суттєвого зниження з 1,79 тис. грн у 2021 році до 0,75 тис. грн у 2023 році, що становить зменшення на 58,2%. Це свідчить про зниження ефективності використання основних фондів, оскільки кожна гривня основних засобів генерує менше товарної продукції. Фондомісткість, навпаки, збільшилась з 0,56 тис. грн до 1,34 тис. грн, що на 139,2% більше порівняно з 2021 роком. Зростання цього показника означає, що для виробництва одиниці продукції підприємству потрібно більше основних засобів, що може вказувати на зниження операційної ефективності. Фондоозброєність праці демонструє позитивну динаміку, збільшившись з 2 232,7 тис. грн у 2021 році до 4 393,5 тис. грн у 2023 році, що становить зростання на 96,8%. Це може свідчити про технічне переоснащення підприємства та підвищення рівня технічної забезпеченості працівників.

Ефективність використання трудових ресурсів у сільськогосподарському підприємстві - це комплексна оцінка результативності праці персоналу, яка характеризує взаємозв'язок між обсягом виробленої продукції, отриманим доходом та витратами праці. Вона визначається через систему показників, зокрема продуктивність праці, виробіток на одного працівника, фонд оплати праці тощо. Метою оцінки є дослідження результативності праці, а також подальша оптимізація використання людських ресурсів та забезпечення ефективного функціонування сільськогосподарського підприємства.

Аналіз таблиці 2.5 демонструє динаміку ефективності трудових ресурсів ПСП «Слобожанщина Агро» впродовж 2021-2023 років. Чисельність працівників незначно скоротилась з 260 до 256 осіб (-1,5%), що супроводжується пропорційним зменшенням відпрацьованих людино-годин та людино-днів (табл. 2.5).

Таблиця 2.5 – Ефективність трудових ресурсів ПСП «Слобожанщина Агро»

Показники	Роки			Відхилення 2023/2021	
	2021	2022	2023	Абсолютні	Відносні, %
Обсяг робіт, тис. грн.	491184,0	380940,0	580853,0	89669,0	18,3
Вартість валової продукції, тис.грн.	1037909,0	778090,0	840709,0	-197200,0	-19,0
Середньорічна чисельність працівників, чол.	260	257	256	-4,0	-1,5
Відпрацьовано людино-годин усіма працівниками облікового складу	524160	518112	516096	-8064,0	-1,5
Витрати робочого часу, людино-днів	65520	64764	64512	-1008,0	-1,5
Фонд оплати праці, тис. грн.	60942,0	56313,0	77666,0	16724,0	27,4
Середньомісячна заробітна плата, грн.	19532,7	18259,7	25281,9	5749,2	29,4
Продуктивність праці, тис. грн./особу	3991,96	3027,59	3284,02	-707,9	-17,7
Продуктивність праці, тис. грн./особу (за обсягами)	1889,17	1482,26	2268,96	379,8	20,1
Середньогодинний виробіток, грн./людино-год.	1980,14	1501,78	1628,98	-351,2	-17,7

Джерело: розраховано автором на основі аналітичної звітності ПСП «Слобожанщина Агро»

Водночас спостерігаються позитивні зміни в оплаті праці. Фонд оплати праці зріс на 27,4%, досягнувши 77 666,0 тис. грн, а середньомісячна заробітна плата підвищилась на 29,4% - до 25 281,9 грн. Обсяг робіт збільшився на 18,3% і становив 580 853,0 тис. грн. Однак спостерігається негативна динаміка продуктивності праці. Так, продуктивність зменшилась на 17,7% (до 3 284,02 тис. грн на особу). Середньогодинний виробіток скоротився на 17,7% і становив 1 628,98 грн/людино-год. Вартість валової продукції зменшилась на 19,0% - з 1 037 909,0 тис. грн до 840 709,0 тис. грн.

Аналіз таблиці 2.6 розкриває фінансово-економічні результати ПСП «Слобожанщина Агро» впродовж 2021-2023 років.

Таблиця 2.6 – Основні фінансово-економічні показники діяльності ПСП «Слобожанщина Агро»

Показник	Рік			Динаміка	
	2021	2022	2023	абсолютна	відносна, %
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	1 037 909,0	778 090,0	840 709,0	-197 200,0	-19,0
Інші операційні доходи	33 947,0	26 133,0	43 213,0	9 266,0	27,3
Інші доходи	22 592,0	18 858,0	42 566,0	19 974,0	88,4
Разом доходи	1 094 448,0	823 081,0	926 488,0	-167 960,0	-15,3
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	491 184,0	380 940,0	580 853,0	89 669,0	18,3
Інші операційні витрати	152 634,0	185 257,0	219 479,0	66 845,0	43,8
Інші витрати	45 162,0	72 891,0	61 676,0	16 514,0	36,6
Разом витрати	688 980,0	639 088,0	862 008,0	173 028,0	25,1
Фінансовий результат до оподаткування	405 468,0	183 993,0	64 480,0	-340 988,0	-84,1
Чистий прибуток (збиток)	405 468,0	183 993,0	64 480,0	-340 988,0	-84,1
Рівень рентабельності, %	82,55	48,30	11,10	-	-71,4 п.п.

Джерело: розраховано автором на основі аналітичної звітності ПСП «Слобожанщина Агро»

Чистий дохід від реалізації продукції зменшився на 19% і становив 840 709,0 тис. грн проти 1 037 909,0 тис. грн у 2021 році. Водночас спостерігається зростання інших операційних доходів на 27,3% та інших доходів на 88,4%.

Загальні доходи підприємства скоротилися на 15,3% до 926 488,0 тис. грн. Собівартість реалізованої продукції збільшилась на 18,3% і досягла 580 853,0 тис. грн. Інші операційні витрати зросли на 43,8%, сягнувши 219 479,0 тис. грн. Сукупні витрати підприємства збільшилися на 25,1% і становили 862 008,0 тис. грн. Найбільш критичною є динаміка фінансового результату: фінансовий результат до оподаткування та чистий прибуток зменшилися на 84,1%, з 405468,0 тис. грн у 2021 році до 64480,0 тис. грн у 2023 році.

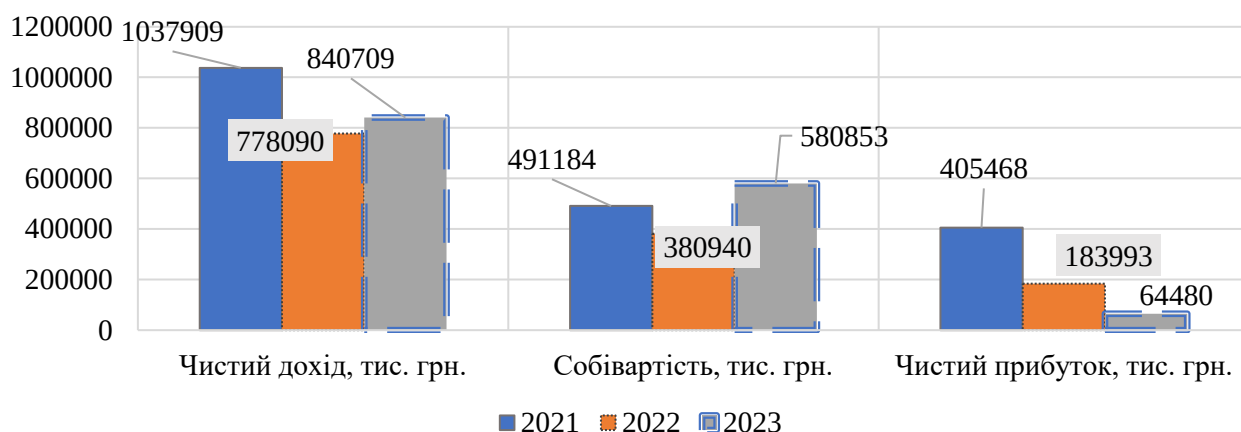

Рисунок 2.3 – Динаміка основних фінансово-економічних показників ПСП «Слобожанщина Агро»

Джерело: побудовано автором на основі аналітичної звітності ПСП «Слобожанщина Агро»

Рівень рентабельності демонструє стрімке падіння: з 82,55% у 2021 році до критичних 11,10% у 2023 році, що становить зниження на 71,4 п.п. Ці показники свідчать про значне погіршення фінансово-економічного стану підприємства впродовж аналізованого періоду.

2.2 Дослідження результативності системи управління економічними ризиками у підприємницькій діяльності приватного аграрного підприємства

Система управління економічними ризиками в аграрному підприємстві є складним і динамічним процесом, що вимагає комплексного підходу до

ідентифікації, оцінки та мінімізації потенційних загроз. Сучасні підприємства аграрного сектору стикаються з широким спектром ризиків, зумовлених нестабільністю зовнішнього середовища, зокрема природно-кліматичними змінами, кон'юктурними коливаннями ринку, фінансово-економічною нестійкістю та постійними законодавчими трансформаціями.

Ефективність управління ризиками значною мірою залежить від здатності підприємства швидко адаптуватися до змін, впроваджувати інноваційні технології моніторингу та прогнозування. Цифровізація процесів управління, використання сучасних аналітичних інструментів та постійне навчання менеджменту стають критичними факторами забезпечення стійкості бізнесу. Важливими стратегіями мінімізації ризиків є диверсифікація виробництва, страхування майнових ризиків, формування резервних фондів та розвиток гнучких механізмів реагування.

Результативність системи управління економічними ризиками визначається її здатністю забезпечувати стабільність фінансово-економічних показників, мінімізувати потенційні втрати та зберігати конкурентоспроможність підприємства в умовах постійних зовнішніх викликів. Саме комплексний, випереджувальний підхід до ризик-менеджменту дозволяє аграрним підприємствам не лише виживати, але й успішно розвиватися в складних ринкових умовах.

Дослідження можливості виникнення ризикових ситуацій у ПСП «Слобожанщина Агро» виявило де-які проблеми в різних напрямках діяльності підприємства. Так, диверсифікація виробництва характеризується значними структурними змінами: скороченням площ пшениці на 53% та кукурудзи на 33,2%, водночас відбулося різке розширення виробництва соняшника на 254,3%. Ринкові ризики демонструють негативну динаміку: зниження загального доходу на 19,3% та значне падіння доходів від соняшника на 78,2%. Виробничий сектор зазнає трансформацій через технологічне старіння: зменшення вартості основних засобів на 0,5% поєднується з падінням фондівіддачі на 58,2% та зростанням вартості машин на 8,2% (табл. 2.7).

Таблиця 2.7 – Прогнозування вірогідності виникнення ризикових ситуацій в ПСП «Слобожанщина Агро»

Напрямок аналізу	Критерії оцінки	Ключові висновки	Ризики
Диверсифікація виробництва	- Зміна структури посівних площ - Частки культур - Коефіцієнт диверсифікації	- Зменшення площ пшениці на 53% - Скорочення кукурудзи на 33,2% - Розширення сояшника на 254,3%	- Потенційна втрата стабільності - Залежність від кон'юнктури ринку - Можливі коливання врожайності
Ринкові ризики	- Динаміка виручки - Структура товарної продукції - Волатильність доходів	- Зниження загального доходу на 19,3% - Падіння доходів від сояшника на 78,2% - Стабільність доходів від кукурудзи	- Цінова нестабільність - Залежність від зовнішніх ринків - Сезонні коливання
Виробничі ризики	- Стан основних фондів - Ефективність використання - Матеріально-технічна база	- Зменшення вартості основних засобів на 0,5% - Зростання вартості машин на 8,2% - Зниження фондівіддачі на 58,2%	- Технологічне старіння - Неефективне використання ресурсів - Висока фондомісткість
Трудові ризики	- Динаміка чисельності - Продуктивність праці - Фонд оплати праці	- Скорочення персоналу на 1,5% - Зростання зарплати на 27,4% - Зниження продуктивності на 17,7%	- Втрата кваліфікованих кадрів - Зниження мотивації - Дисбаланс продуктивності
Фінансові ризики	- Динаміка доходів/витрат - Рентабельність - Фінансовий результат	- Падіння чистого прибутку на 84,1% - Зниження рентабельності до 11,1% - Зростання операційних витрат на 43,8%	- Низька фінансова стійкість - Висока залежність від кон'юнктури - Ризик банкрутства

Джерело: розраховано автором на основі аналітичної звітності ПСП «Слобожанщина Агро»

Трудові ресурси підприємства характеризуються скороченням персоналу на 1,5% на тлі зростання заробітної плати на 27,4% та зниження продуктивності праці на 17,7%. Найбільш критичними виглядають фінансові показники: падіння чистого прибутку на 84,1%, зниження рентабельності до 11,1% та зростання операційних витрат на 43,8%. В цілому, проведене дослідження свідчить про

високий рівень можливості виникнення економічних ризиків у господарстві, що вимагає розробки антикризових заходів для забезпечення фінансової стабільності та конкурентоспроможності підприємства.

Таблиця 2.8 – Визначення найбільш ризикових напрямків операційної діяльності в ПСП «Слобожанщина Агро»

Напрямок	Рівень ризику	Деталі ризиків
Фінансовий	Високий	Падіння прибутку на 84,1%, зниження рентабельності до 11,1%, зростання операційних витрат на 43,8%
Ринковий	Високий	Зниження доходу на 19,3%, падіння доходів від соняшника на 78,2%, залежність від зовнішніх ринків
Диверсифікація	Середній	Скорочення площ пшениці на 53%, зменшення кукурудзи на 33,2%, різке розширення соняшника на 254,3%
Виробничий	Середній	Падіння фондівддачі на 58,2%, технологічне старіння, неефективне використання ресурсів
Трудовий	Середній	Зниження продуктивності праці на 17,7%, скорочення персоналу на 1,5%, зростання зарплати на 27,4%

Джерело: розраховано автором на основі аналітичної звітності ПСП «Слобожанщина Агро»

Проведений аналіз ризиків ПСП «Слобожанщина Агро» виявив критичні проблеми в операційній діяльності підприємства, що потребують негайного стратегічного втручання. Найбільш вразливими є фінансовий та ринковий напрямки, де ризики мають високу інтенсивність та потенційно деструктивний вплив на подальший розвиток господарства. Так, фінансова система підприємства перебуває в стані стагнації: падіння чистого прибутку на 84,1% та зниження рентабельності до 11,1% сигналізують про серйозні структурні проблеми в управлінні активами. Ринкові ризики посилюють негативну динаміку - зменшення загального доходу на 19,3% та значне падіння доходів від соняшника на 78,2% вказують на високу залежність від кон'юктурних коливань.

Диверсифікація виробництва демонструє значні трансформації: різке скорочення площ традиційних культур на тлі гіперрозширення соняшника створює додаткові ризики нестабільності. Виробничий та трудовий напрямки мають середній рівень ризиковості, але потребують системної оптимізації для підвищення ефективності господарювання.

Але, слід також зазначити, що входження ПСП «Слобожанщина Агро» до складу міжнародного холдингу IMC S.A. з потужним земельним банком у 120 тис. га створює унікальні можливості для зниження та управління ризиками. Територіальна диверсифікація активів одразу в трьох областях (Сумській, Чернігівській та Полтавській) дозволяє мінімізувати природно-кліматичні ризики, оскільки несприятливі погодні умови в одному регіоні можуть бути компенсовані сприятливішими показниками в інших.

Також, холдингова структура надає додаткові переваги у фінансовій стійкості: централізована система управління дозволяє перерозподіляти ресурси, оптимізувати витрати та запроваджувати єдині стандарти операційної ефективності. Це особливо важливо в контексті виявлених раніше ризиків - падіння прибутковості, зниження рентабельності та зростання операційних витрат.

Ключова перевага міжнародного холдингу - можливість диверсифікації ринків збуту, що безпосередньо впливає на зниження ринкових ризиків. Широка географія присутності дозволяє маневрувати між різними ринками, компенсуючи несприятливу кон'юнктуру в одному регіоні за рахунок можливостей в іншому. Крім того, масштаб господарства створює кращі позиції для переговорів із закупівельними компаніями та забезпечує більш стабільні канали збуту. Централізована система управління технологіями та інноваціями в рамках холдингу також сприяє зниженню виробничих ризиків через можливість впровадження найсучасніших агротехнологій, уніфікації процесів та обміну кращими практиками між підрозділами.

Найбільш вірогідними сегментами операційної діяльності ПСП «Слобожанщина Агро», в яких можуть виникнути ризикові ситуації, залишаються фінансовий та ринковий. А тому, є доцільним більш детально дослідити показники фінансової стійкості, ліквідності та рентабельності підприємства.

Аналіз показників платоспроможності ПСП «Слобожанщина Агро» виявив значні ризики фінансової стійкості. Коефіцієнт абсолютної ліквідності, незважаючи на позитивну динаміку з 0,07 у 2021 році до 0,64 у 2023, все ще не

досягає стабільності цього показника. Коефіцієнт термінової ліквідності демонструє аналогічну тенденцію - від 0,09 до 0,69, що свідчить про значні його коливання, що може впливати на здатність підприємства негайно погашати короткострокові зобов'язання.

Таблиця 2.9 – Показники платоспроможності ПСП «Слобожанщина Агро»

Назва показника	Норматив	Рік			Коливання показника 2023 р. до 2021 р.
		2021	2022	2023	
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,2-0,35	0,07	0,75	0,64	0,57
Коефіцієнт термінової (швидкої) ліквідності	0,6-0,8	0,09	0,92	0,69	0,60
Коефіцієнт загальної (поточної) ліквідності (покриття)	1-2	6,29	5,75	3,58	-2,71
Питома вага запасів в сумі короткострокових зобов'язань	-	2,02	0,95	1,04	-0,98
Коефіцієнт забезпеченості власними оборотними коштами	-	0,08	0,27	0,22	0,14
Коефіцієнт забезпеченості запасів і витрат власними оборотними коштами	>0,5	0,25	0,63	0,75	0,50
Коефіцієнт маневреності власних оборотних коштів	-	0,13	0,48	0,81	0,68
Коефіцієнт покриття запасів	>1	0,29	0,97	0,83	0,55

Джерело: розраховано автором на основі аналітичної звітності ПСП «Слобожанщина Агро»

Найбільш значним є падіння коефіцієнта загальної ліквідності з 6,29 до 3,58, що вказує на зниження спроможності покривати поточні зобов'язання. Нестабільну динаміку демонструє і коефіцієнт покриття запасів (з 0,29 до 0,83) та коефіцієнта забезпеченості власними оборотними коштами з 0,08 до 0,22.

В цілому, підприємство перебуває в зоні підвищених фінансових ризиків, потребує оптимізації структури активів та пасивів для забезпечення фінансової стабільності.

Аналіз показників рентабельності ПСП «Слобожанщина Агро» демонструє критичне зниження ефективності господарської діяльності. Коефіцієнт

рентабельності продажу впав з 0,391 у 2021 році до 0,077 у 2023 році, що становить зменшення на 0,314. Ще більш вагомою є динаміка рентабельності капіталу - скорочення з 0,320 до 0,020, тобто на 0,30 (табл. 2.10).

Таблиця 2.10 – Показники рентабельності ПСП «Слобожанщина Агро»

Назва показника	Рік			Колівання показника 2023 р. до 2021 р.
	2021	2022	2023	
Коефіцієнт рентабельності продажу	0,391	0,236	0,077	-0,314
Коефіцієнт рентабельності капіталу (активів)	0,320	0,068	0,020	-0,300
Коефіцієнт рентабельності власних коштів (власного капіталу)	0,584	0,120	0,037	-0,547
Коефіцієнт рентабельності виробничих фондів	0,519	0,126	0,041	-0,479
Коефіцієнт рентабельності капіталізації	0,347	0,075	0,023	-0,324
Рентабельність реалізованої продукції, %	111	104	45	-67 п.п.
Рентабельність господарської діяльності, %	83	48	11	-71 п.п.

Джерело: розраховано автором на основі аналітичної звітності ПСП «Слобожанщина Агро»

Особливо значним є падіння рентабельності власного капіталу з 0,584 до 0,037, що свідчить про неефективне використання внутрішніх ресурсів. Рентабельність реалізованої продукції знизилась з 111% до 45%, а рентабельність господарської діяльності впала з 83% до 11%. В цілому, підприємство перебуває в зоні високих фінансових ризиків з пониженою прибутковістю, що вимагає розробки анти-ризикових заходів для відновлення економічної ефективності.

Отримані результати свідчать про необхідність розробки комплексної антикризової стратегії, яка передбачає диверсифікацію ринків збуту, оптимізацію виробничих витрат, впровадження інноваційних технологій та перегляд кадрової політики для забезпечення стійкого розвитку підприємства.

Аналіз фінансової стійкості ПСП «Слобожанщина Агро» за період 2021-2023 років виявив низку негативних тенденцій (табл. 2.11).

Таблиця 2.11 – Показники фінансової стійкості ПСП «Слобожанщина Агро»

Назва показника	Норматив	Рік			Колівання показника 2023 р. до 2021 р.
		2021	2022	2023	
Коефіцієнт автономії	$> 0,5$	0,55	0,58	0,50	-0,05
Коефіцієнт фінансової залежності	≤ 2	0,83	0,73	0,99	0,17
Питома вага дебіторської заборгованості у вартості майна		0,32	0,31	0,30	-0,02
Коефіцієнт співвідношення власних і залучених коштів	>1	1,21	1,38	1,01	-0,20
Коефіцієнт маневреності власного капіталу	$>0,1$	0,76	0,82	0,91	0,16
Коефіцієнт забезпеченості власними оборотними коштами	$>0,1$	0,84	0,83	0,72	-0,12
Коефіцієнт фінансової стійкості	0,7-0,9	0,92	0,90	0,82	-0,10

Джерело: розраховано автором на основі [20] та аналітичної звітності ПСП «Слобожанщина Агро»

Так, коефіцієнт автономії знизився з 0,55 до 0,50, що наближається до критичної межі ($>0,5$) і свідчить про часткову втрату фінансової незалежності. Водночас коефіцієнт фінансової залежності зріс до 0,99, демонструючи підвищення ризиків залучення позикових коштів. Особливе занепокоєння викликає зниження коефіцієнта співвідношення власних і залучених коштів з 1,21 до 1,01, що наближає підприємство до межі фінансової нестабільності. Негативною тенденцією є зменшення коефіцієнта забезпеченості власними оборотними коштами з 0,84 до 0,72, що може ускладнити поточну господарську діяльність. Коефіцієнт фінансової стійкості знизився до 0,82, що формує ризики потенційних фінансових ускладнень.

Попри часткове покращення показників маневреності власного капіталу, загальна картина демонструє наростання фінансових ризиків та необхідність

негайної розробки антикризових заходів для стабілізації фінансового стану підприємства.

2.3 Діагностика потенційної можливості банкрутства сільськогосподарського підприємства

Діагностика потенційної можливості банкрутства ПСП «Слобожанщина Агро» розкриває складні аспекти управління економічними ризиками підприємства. Проведений аналіз фінансових показників вказує на наявність системних проблем у фінансовій стійкості підприємства. Зниження коефіцієнта автономії до критичної межі 0,5 свідчить про високий рівень залежності від зовнішніх фінансових джерел, що створює потенційні ризики втрати фінансової незалежності. Коефіцієнт фінансової залежності, що наближається до 1,0, демонструє майже паритетне співвідношення власних та позикових коштів, що є негативним сигналом для системи управління ризиками. Особливу тривогу викликає зменшення коефіцієнта забезпеченості власними оборотними коштами до 0,72, що може призвести до ускладнень у поточній господарській діяльності та зниження спроможності підприємства протистояти негативним економічним впливам.

Діагностика потенційної можливості банкрутства сільськогосподарського підприємства включає комплексний аналіз фінансово-економічних показників, що дозволяють оцінити рівень фінансової стійкості та ймовірність настання кризових явищ. Основними методами такої діагностики є застосування інтегральних моделей оцінки банкрутства, зокрема моделей Альтмана, Терещенка, Спрінгейта та вітчизняних адаптованих методик. Дослідження передбачає розрахунок та аналіз системи коефіцієнтів, що характеризують ліквідність, платоспроможність, фінансову стійкість та рентабельність підприємства. Принципово важливим є моніторинг динаміки показників за декілька років, що дозволяє виявити негативні тенденції та передбачити можливі ризики фінансової неспроможності [20].

Таблиця 2.12 – Матеріальні оборотні кошти ПСП «Слобожанщина Агро»,
тис. грн.

Показник	Ум. позначення	Рік		
		2021	2022	2023
Запаси	З	400 410,0	274 428,0	659 092,0
Власні оборотні кошти	ВОК	101 924,0	446 522,0	497 126,0
Власні оборотні кошти та довгострокові позикові джерела формування коштів (функціональний капітал)	ФК	1 049 278,0	1 368 864,0	1 631 782,0
Загальна величина основних джерел формування коштів	ДФ	1 049 278,0	1 418 864,0	1 631 782,0

Джерело: розраховано автором на основі аналітичної звітності ПСП «Слобожанщина Агро»

Аналіз матеріальних оборотних коштів ПСП «Слобожанщина Агро» демонструє значні зміни протягом 2021-2023 років. Запаси підприємства суттєво збільшилися з 400 410,0 тис. грн у 2021 році до 659 092,0 тис. грн у 2023 році, що майже вдвічі перевищує попередні показники. Власні оборотні кошти зросли з 101 924,0 тис. грн до 497 126,0 тис. грн, що свідчить про покращення фінансової спроможності підприємства. Функціональний капітал та загальна величина основних джерел формування коштів мають стрибкоподібне зростання з 1049278,0 тис. грн у 2021 році до 1631782,0 тис. грн у 2023 році.

Позитивна динаміка зростання показників може слугувати індикатором зниження ризику банкрутства, оскільки підприємство демонструє здатність нарощувати власні оборотні кошти та збільшувати запаси, що характеризує його фінансову стійкість та потенціал до економічного розвитку.

Аналіз типів фінансової стійкості ПСП «Слобожанщина Агро» за 2021-2023 роки демонструє динамічні зміни у фінансовому стані підприємства. У 2021 році підприємство перебувало на межі між нормальною та недостатньою фінансовою стійкістю з інтегральною оцінкою $S(\Phi) = (0; 1; 1)$. У 2022 році відбулися значні зміни - підприємство досягло абсолютної фінансової стійкості з показником $S(\Phi) = (1; 1; 1)$, що свідчило про тимчасове покращення фінансового становища (табл. 2.13).

Таблиця 2.13 – Типи фінансової стійкості ПСП «Слобожанщина Агро»

Показники	Типи фінансової стійкості			
	абсолютна	нормальна	недостатня	кризова
2021 рік				
$\pm\Phi C = \text{ВОК} - 3.$	0	1	1	1
$\pm\Phi T = \Phi K - 3.$	1	1	0	0
$\pm\Phi O = ДФ - 3.$	1	1	1	0
$S(\Phi)$	(0; 1; 1)	(1; 1; 1)	(1; 0; 1)	(1; 0; 0)
2022 рік				
Показники	Типи фінансової стійкості			
	абсолютна	нормальна	недостатня	кризова
$\pm\Phi C = \text{ВОК} - 3.$	1	0	0	0
$\pm\Phi T = \Phi K - 3.$	1	1	0	0
$\pm\Phi O = ДФ - 3.$	1	1	1	0
$S(\Phi)$	(1; 1; 1)	(0; 1; 1)	(0; 0; 1)	(0; 0; 0)
2023 рік				
Показники	Типи фінансової стійкості			
	абсолютна	нормальна	недостатня	кризова
$\pm\Phi C = \text{ВОК} - 3.$	0	1	1	1
$\pm\Phi T = \Phi K - 3.$	1	1	0	0
$\pm\Phi O = ДФ - 3.$	1	1	1	0
$S(\Phi)$	(0; 1; 1)	(1; 1; 1)	(1; 0; 1)	(1; 0; 0)

Джерело: розраховано автором на основі [20] та аналітичної звітності ПСП «Слобожанщина Агро»

У 2023 році ситуація знову повернулася до попереднього стану з показником $S(\Phi) = (0; 1; 1)$. Стабільним протягом усього періоду залишається показник функціонального капіталу ($\pm\Phi T$), який дорівнює 1, що вказує на наявність довгострокових джерел формування коштів. Водночас показник забезпеченості власними оборотними коштами ($\pm\Phi C$) постійно коливається, що характеризує нестійкість фінансового стану. В цілому, підприємство має потенційні ризики банкрутства, потребує постійного моніторингу та розробки антикризових заходів для забезпечення фінансової стабільності.

Найбільш відомими моделями, за якими оцінюють вірогідність настання банкрутства підприємства є модель Альтмана, Ліса, Спрінггейта та ін.

Так, найбільш універсальною є модель Альтмана, яка є інтегральним показником, який оцінює ймовірність банкрутства через комплексний аналіз

фінансових коефіцієнтів підприємства, враховуючи рентабельність активів, ліквідність та фінансову структуру.

Таблиця 2.14 – Динаміка ймовірності банкрутства ПСП «Слобожанщина Агро» за різними моделями

Модель	Рік		
	2021	2022	2023
Е. Альтмана (значення показника Z за моделлю)	2,22	1,89	1,48
Вірогідність банкрутства	дуже низька	низька	зона невизначеності (вірогідність середня)
Р. Ліса (значення показника Z за моделлю)	0,078	0,076	0,069
Вірогідність банкрутства	низька	низька	низька
Г. Спрінгейта (значення показника Z за моделлю)	2,484	1,265	0,736
Вірогідність банкрутства	низька	низька	висока
О. О. Терещенка (значення показника Z за моделлю)	3,81	2,47	1,49
Вірогідність банкрутства	низька	низька	низька
А. В. Матвійчука (значення показника Z за моделлю)	2,26	1,68	1,06
Вірогідність банкрутства	мінімальна	мінімальна	Середня

Джерело: розраховано автором на основі [20] та аналітичної звітності ПСП «Слобожанщина Агро»

Аналіз динаміки ймовірності банкрутства ПСП «Слобожанщина Агро» за різними моделями виявляє поступове погіршення фінансового стану підприємства. За моделлю Е. Альтмана, показник Z знизився з 2,22 у 2021 році до 1,48 у 2023 році, що перемістило підприємство з зони дуже низької до зони середньої ймовірності банкрутства. Модель Р. Ліса демонструє стабільно низьку ймовірність банкрутства протягом усього періоду. Модель Г. Спрінгейта показує найбільш критичну динаміку: з низької ймовірності у 2021-2022 роках до високої у 2023 році. Модель О. О. Терещенка та А. В. Матвійчука фіксують поступове зниження показників фінансової стійкості.

Отже, підприємство знаходиться у зоні підвищеного фінансового ризику, особливо у 2023 році, що вимагає вживаних антикризових заходів та розробки стратегії фінансової стабілізації.

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМИ ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНИМИ РИЗИКАМИ У ПІДПРИЄМНИЦЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ПСП «СЛОБОЖАНЩИНА АГРО»

3.1 Формування політики управління економічними ризиками підприємства

Формування політики управління економічними ризиками ПСП «Слобожанщина Агро» передбачає розробку комплексної стратегії мінімізації та нейтралізації потенційних загроз фінансово-господарській діяльності.

Основні складові такої політики включають ідентифікацію ризиків через детальний аналіз внутрішніх та зовнішніх факторів впливу, кількісну та якісну оцінку ймовірності їх настання, розробку превентивних заходів та механізмів реагування. Ключовими напрямками є диверсифікація джерел фінансування, оптимізація структури капіталу, створення резервних фондів, впровадження системи моніторингу фінансових показників, застосування страхових інструментів тощо (табл. 3.1).

Таблиця 3.1 – Формування політики управління економічними ризиками ПСП «Слобожанщина Агро»

Компонент	Зміст
Ідентифікація ризиків	Аналіз внутрішніх та зовнішніх факторів впливу
Оцінка ризиків	Кількісна та якісна оцінка ймовірності настання
Превентивні заходи	Диверсифікація джерел фінансування, оптимізація структури капіталу
Інструменти мінімізації	Страхування, створення резервних фондів
Система моніторингу	Постійний аналіз фінансових показників, контроль ризиків
Управлінська структура	Розподіл відповідальності, гнучка адаптивна система управління
Механізми реагування	Швидка адаптація до змін ринкового середовища
Оцінка ефективності	Регулярний аналіз результативності антиризикових заходів

Джерело: сформовано автором

Політика управління економічними ризиками ПСП «Слобожанщина Агро» включає послідовні та взаємопов'язані компоненти, спрямовані на всебічне управління економічними ризиками організації. Процес розпочинається з ідентифікації ризиків через детальний аналіз внутрішніх та зовнішніх факторів впливу. Наступним кроком є кількісна та якісна оцінка ймовірності настання ризикових подій. Для попередження негативних наслідків підприємство застосовує превентивні заходи, зокрема диверсифікацію джерел фінансування та оптимізацію структури капіталу.

Важливими інструментами мінімізації ризиків визначено страхування та створення резервних фондів. Неперервний моніторинг забезпечується постійним аналізом фінансових показників та контролем ризиків. Управлінська структура передбачає чіткий розподіл відповідальності та формування гнучкої адаптивної системи управління.

Особливістю запропонованої політики є механізми швидкого реагування, що дозволяють адаптуватися до динамічних змін ринкового середовища. Завершальним етапом є регулярна оцінка ефективності антиризикових заходів, що забезпечує неперервне вдосконалення системи управління ризиками.

Важливим елементом є формування гнучкої адаптивної системи управління, здатної швидко реагувати на зміни ринкового середовища, з чітким розподілом відповідальності між структурними підрозділами та постійним аналізом ефективності впроваджених антиризикових заходів (табл. 3.2).

Таблиця 3.2 – Перелік практичних дій по формуванню системи управління економічними ризиками підприємства ПСП «Слобожанщина Агро»

Етап	Практичні дії
Діагностика	Комплексний аналіз фінансових показників за моделями Альтмана, Ліса, Спрінгейта
Ідентифікація ризиків	Виявлення факторів фінансової нестійкості, зниження коефіцієнтів автономії та маневреності
Оптимізація капіталу	Збалансування власних та позикових коштів, диверсифікація джерел фінансування
Управління запасами	Контроль рівня запасів, оптимізація витрат на формування матеріальних оборотних коштів
Антикризові заходи	Розробка превентивних механізмів подолання фінансової нестабільності

Продовження таблиці 3.2

Етап	Практичні дії
Моніторинг ризиків	Щоквартальний аналіз показників фінансової стійкості, прогнозування потенційних загроз
Резервування	Формування страхового фонду для покриття непередбачених витрат
Фінансове планування	Розробка гнучкої фінансової стратегії з урахуванням галузевої специфіки
Комунікаційна стратегія	Налагодження взаємодії з кредиторами, інвесторами, постачальниками

Джерело: сформовано автором на основі [20]

На основі представленого переліку практичних дій для системи управління економічними ризиками підприємства ПСП «Слобожанщина Агро» можна окреслити комплексний підхід до мінімізації фінансових загроз. Процес розпочинається з діагностики, де здійснюється ґрунтовний аналіз фінансових показників за провідними світовими моделями Альтмана, Ліса та Спрінґейта, що дозволяє всебічно оцінити фінансовий стан підприємства.

Наступним кроком є ідентифікація ризиків, що передбачає виявлення факторів фінансової нестійкості та моніторинг критичних коефіцієнтів автономії та маневреності. Особливу увагу приділено оптимізації капіталу через збалансування власних та позикових коштів і диверсифікацію джерел фінансування.

Важливим напрямком є управління запасами, котре включає контроль їх рівня та оптимізацію витрат на формування матеріальних оборотних коштів. Підприємство розробляє превентивні механізми подолання фінансової нестабільності, що дозволяє заздалегідь реагувати на потенційні ризики.

Систематичний моніторинг ризиків здійснюється через щоквартальний аналіз показників фінансової стійкості та прогнозування можливих загроз. Додатковим інструментом забезпечення фінансової стабільності слугує формування страхового фонду для покриття непередбачених витрат.

Стратегічний вимір управління ризиками представлений розробкою гнучкої фінансової стратегії з урахуванням галузевої специфіки та

налагодженням комунікаційної взаємодії з ключовими стейкхолдерами – кредиторами, інвесторами та постачальниками.

Календарний план антиризикових заходів ПСП «Слобожанщина Агро» являє собою структуровану стратегію управління економічними ризиками, розподілену за часовими періодами та функціональними напрямками. Протягом першого кварталу передбачено проведення повного аудиту фінансово-господарської діяльності, що здійснюватиметься головним бухгалтером та фінансовим директором з метою виявлення потенційних ризиків (табл. 3.3).

Таблиця 3.3 – Календарний план антиризикових заходів в ПСП «Слобожанщина Агро»

Період	Заходи	Відповідальні особи	Очікуваний результат
Перший квартал	Повний аудит фінансово-господарської діяльності	Головний бухгалтер, фінансовий директор	Виявлення потенційних ризиків
Другий квартал	Оптимізація структури капіталу	Фінансовий директор, головний економіст	Покращення фінансової стійкості
Третій квартал	Розробка чи коригування антикризової програми	Генеральний директор, фінансовий директор	Стратегія подолання фінансових ризиків
Четвертий квартал	Формування резервного фонду	Головний бухгалтер, економічний відділ	Створення фінансової подушки безпеки
Щоквартально	Моніторинг показників фінансової стійкості	Економічний відділ	Превентивне реагування на ризики
Щомісяця	Аналіз дебіторської та кредиторської заборгованості	Фінансовий директор, бухгалтерія	Контроль руху грошових коштів
Раз на півроку	Перегляд договірних умов з контрагентами	Юридичний відділ, економічний відділ	Мінімізація фінансових ризиків

Джерело: сформовано автором

У другому кварталі основна увага зосереджується на оптимізації структури капіталу, яку виконують фінансовий директор та головний економіст для забезпечення покращення фінансової стійкості підприємства. Третій квартал присвячено розробці або коригуванню антикризової програми, що передбачає спільну роботу генерального та фінансового директорів над стратегією подолання фінансових ризиків.

Впродовж четвертого кварталу відбувається формування резервного фонду під контролем головного бухгалтера та економічного відділу, що створює фінансову подушку безпеки. Важливою складовою плану є систематичний моніторинг, який здійснюється щоквартально економічним відділом для превентивного реагування на потенційні ризики.

На щомісячній основі проводиться аналіз дебіторської та кредиторської заборгованості фінансовим директором і бухгалтерією з метою контролю руху грошових коштів. Додатково раз на півроку юридичний та економічний відділи переглядають договірні умови з контрагентами для мінімізації фінансових ризиків.

Запропонований календарний план демонструє комплексний, системний підхід до управління економічними ризиками, що охоплює різні часові горизонти та залучає різні структурні підрозділи підприємства.

3.2 Визначення основних напрямів системи управління економічними ризиками у підприємницькій діяльності приватного аграрного підприємства

У контексті антиризикового управління ПСП «Слобожанщина Агро» особливої уваги потребують логістичні процеси, трудові ресурси, управління ціновим моніторингом. В логістичній сфері ключовими антиризиковими заходами виступають диверсифікація постачальників, створення страхового запасу критично важливих матеріалів та введення додаткової логістичної інфраструктури, особливо в аспекті доробки насіннєвого матеріалу, наприклад, досушування зернових, кукурудзи та соняшнику, а також прогнозування завантаженості зберігаючих потужностей. Підприємство має вибудувати ефективну логістичну систему, що дозволить мінімізувати ризики у разі виникнення форс-мажорних обставин чи виникнення непередбачуваних ситуацій у зберігаючій сфері та сфері доробки зернового матеріалу.

Аналіз витрат ПСП «Слобожанщина Агро» на доробку власної продукції зернозберігаючим підприємствам демонструє динамічні зміни у структурі та обсягах витрат протягом 2021-2023 років. Загальні витрати підприємства зросли з 88 381,1 тис. грн у 2021 році до 111 372,5 тис. грн у 2023 році, що становить збільшення на 22 991,4 тис. грн або 26% (табл. 3.4).

Таблиця 3.4 – Витрати ПСП «Слобожанщина Агро» на доробку власної продукції зернозберігаючим підприємствам

Культура	2021		2023		У динаміці	
	разом	в т.ч. досушка	разом	в т.ч. досушка	разом	в т.ч. досушка
Пшениця озима	4 265,4	1 492,9	17 064,0	4 948,6	12 798,6	3 455,7
Кукурудза на зерно	72 036,6	30 975,7	85 501,4	32 490,5	13 464,8	1 514,8
Насіння соняшнику	12 079,1	4 590,1	8 807,1	2 377,9	-3 272,0	-2 212,1
Разом	88 381,1	37 058,7	111 372,5	39 817,0	22 991,4	2 758,3

Джерело: розраховано автором на основі аналітичної звітності ПСП «Слобожанщина Агро»

Найбільш показовою є динаміка витрат на різні сільськогосподарські культури. Так, витрати на озиму пшеницю суттєво збільшилися: з 4 265,4 тис. грн до 17 064,0 тис. грн, причому витрати на досушку зросли з 1 492,9 тис. грн до 4 948,6 тис. грн, що майже в 3,3 рази перевищує показник 2021 року.

Витрати на досушку в цілому по господарству зросли з 37 058,7 тис. грн до 39 817,0 тис. грн. Найбільше зростання витрат на досушку спостерігається для озимої пшениці - на 3 455,7 тис. грн, тоді як для кукурудзи це збільшення є більш помірним і становить 1 514,8 тис. грн.

Такі зміни у структурі витрат можуть пов'язані в першу чергу з коливаннями цін на енергоносії. Зростання витрат на досушку свідчить про необхідність більш ретельної підготовки зерна до зберігання, що безпосередньо впливає на якість продукції та її конкурентоспроможність.

Враховуючи такі значні суми витрат на досушування власної продукції, підприємству доцільно удосконалити та покращити власну логістичну

інфраструктуру шляхом впровадження власних потужностей для досушування насіннєвого матеріалу. Таким рішенням є закупівля та впровадження у власну логістичну інфраструктуру сушарок для зерна Brice-Baker, які виробляються на заводі KMZ Industries в Україні [37].

Таблиця 3.4 – Планування процесу доробки на власних потужностях в ПСП «Слобожанщина Агро»

Продукція	Доробка 2023 рік /факт/	Власна доробка		Продуктивність	Процес досушування	
	тонн	%	тонн	т/годину	т/добу	діб
Пшениця озима	8 471	60	5082	30	480	11
Кукурудза на зерно	65 475	40	26190	40	640	41
Насіння соняшнику	11 250	35	3937	25	400	10
Разом	85 195	-	35 210	-	-	61

Джерело: розраховано автором

Планування процесу доробки на власних потужностях ПСП «Слобожанщина Агро» демонструє комплексний підхід до управління сільськогосподарською продукцією в 2023 році. Загальний обсяг продукції, що потребує доробки, складає 85 195 тонн, з яких власними силами підприємство планує обробити 35 210 тонн, що становить близько 41% від загального обсягу.

Для озимої пшениці підприємство передбачає доробку 8 471 тонни, з яких 5 082 тонни будуть оброблені власними потужностями з продуктивністю 30 тонн на годину. Процес досушування для пшениці розраховано на 11 діб з добовою продуктивністю 480 тонн, що свідчить про ретельний підхід до підготовки зерна.

Найбільший обсяг продукції припадає на кукурудзу: 65 475 тонн загального обсягу, з яких 26 190 тонн планується обробити власними силами. Продуктивність для кукурудзи становить 40 тонн на годину, а тривалість процесу досушування - 41 доба з добовою продуктивністю 640 тонн. Такі показники вказують на значні виробничі потужності підприємства та складність технологічного процесу для цієї культури.

Загальна тривалість процесів досушування для всіх культур становить 61 добу, що вимагає чіткої логістики та ефективного управління виробничими

процесами. Фінансові витрати на роботу додаткового логістичного обладнання нами представлені в табл. 3.5.

Таблиця 3.5 – Додаткові фінансові витрати на власний процес доробки в ПСП «Слобожанщина Агро»

Продукція	Об'єм доробки, т	Вартість пального, тис. грн./на вибір/			
		Дизельне паливо	Природний газ	Скrapлений газ	Пелети
Пшениця озима	5 082	2 973,2	878,2	2 675,8	457,4
Кукурудза на зерно	26 190	15 321,1	4 525,6	13 789,0	2 357,1
Насіння соняшнику	3 937	2 303,4	680,4	2 073,1	354,4
Разом	35 210	20 597,6	6 084,2	18 537,9	3 168,9

Джерело: розраховано автором

В цілому, для забезпечення процесу досушування на власному логістичному обладнанні в ПСП «Слобожанщина Агро» необхідно забезпечити фінансові витрати в розмірі від 3 168,9 тис. грн. при роботі сушарки на пелетах до 20 597,6 тис. грн. при роботі сушарки на дизельному пальному.

Якщо здійснити порівняння між витратами на доробку (досушування) насіннєвого матеріалу на сторонніх потужностях та при введенні в експлуатацію власних логістичних потужностей з досушування, можемо отримати наступні результати (табл. 3.6).

Таблиця 3.6 – Різниця у фінансових витратах на власний процес доробки в ПСП «Слобожанщина Агро»

Культура	2023	Різниця при різних видах палива, тис. грн.			
	досушка /факт/ тис. грн.	Дизельне паливо	Природний газ	Скrapлений газ	Пелети
Пшениця озима	4 948,6	-1975,4	-4070,3	-2272,7	-4491,2
Кукурудза на зерно	32 490,5	-17169,4	-27964,9	-18701,5	-30133,4
Насіння соняшнику	2 377,9	-74,5	-1697,5	-304,9	-2023,5
Разом	39 817,0	-19 219,4	-33 732,8	-21 279,1	-36 648,1

Джерело: розраховано автором

Отже, запровадження логістичних потужностей з доробки (досушування) насіннєвого матеріалу, може надати економію витрат на даний виробничий захід

від 19 219,4 тис. грн. при використанні в якості пального дизпалива, до 36 648,1 тис. грн. при використанні пелетів. Отримані результати свідчать про доцільність таких заходів, які позитивно вплинуть на можливість виникнення ризикових ситуацій при доробці насіннєвого матеріалу. Так, запровадження власних сушарок у ПСП «Слобожанщина Агро» суттєво трансформує систему управління ризиками при реалізації насіннєвого матеріалу, створюючи багаторівневий механізм протидії потенційним загрозам. Передусім, власні сушарки дозволяють підприємству здійснювати повний контроль над процесом доробки насіння, що мінімізує ризики пов'язані з якістю посівного матеріалу та його передпосівною підготовкою (табл. 3.7).

Таблиця 3.7 – Ризики та механізми управління у контексті запровадження власних логістичних рішень в ПСП «Слобожанщина Агро»

Категорія ризику	Вплив власних сушарок	Механізми мінімізації
Технологічні ризики	Повний контроль над процесом доробки насіння	Прецизійне налаштування температурних режимів, моніторинг якості посівного матеріалу
Економічні ризики	Зниження логістичних та транзакційних витрат	Оптимізація витрат, створення фінансового резерву
Біологічні ризики	Збереження посівних якостей насіння	Контрольована вологість, температурний менеджмент
Збутові ризики	Формування партій високої якості	Диверсифікація каналів реалізації, гарантування якості
Репутаційні ризики	Підвищення довіри покупців	Стабільність параметрів насіннєвого матеріалу
Кадрові ризики	Необхідність спеціалізованої підготовки персоналу	Навчання, підвищення кваліфікації, технічний моніторинг
Інвестиційні ризики	Потреба у технічному обслуговуванні	Планування капітальних інвестицій, превентивне обслуговування обладнання

Джерело: складено автором

Технологічний процес власного сушіння забезпечує можливість прецизійного налаштування температурних режимів, що критично важливо для збереження посівних якостей насіння. Зокрема, для соняшнику та інших культур контрольована вологість та температура безпосередньо впливають на схожість та потенціал майбутнього врожаю, створюючи потужний превентивний інструмент проти біологічних та технологічних ризиків.

Економічна складова запровадження власних сушарок передбачає зниження логістичних та транзакційних витрат, пов'язаних з послугами зовнішніх зернозберігаючих підприємств. Це дозволяє підприємству не лише оптимізувати витрати, але й створити додатковий фінансовий резерв для компенсації можливих непередбачуваних ситуацій на ринку насіннєвого матеріалу.

Важливим аспектом управління ризиками виступає можливість оперативного реагування на зміни параметрів насіння. Власні сушарки надають миттєвий доступ до інформації про стан посівного матеріалу, що дозволяє швидко приймати рішення щодо його подальшого використання або реалізації. Такий підхід суттєво знижує ризики втрати якості насіння та пов'язаних з цим фінансових збитків.

Технічні можливості власних сушарок створюють додаткові конкурентні переваги при формуванні партій насіннєвого матеріалу для реалізації. Підприємство отримує змогу гарантувати потенційним покупцям стабільно високу якість посівного матеріалу, що підвищує довіру та репутаційні характеристики на ринку.

Система власної доробки насіння дозволяє диверсифікувати канали його реалізації, оскільки з'являється можливість формування різних за якістю та параметрами партій. Це розширює маркетингові можливості підприємства та створює додаткові механізми хеджування цінових та збутових ризиків.

Водночас запровадження власних сушарок актуалізує необхідність постійного інвестування в технічне обслуговування обладнання, підготовку кваліфікованого персоналу та моніторинг технологічних режимів. Ці аспекти вимагають від підприємства побудови комплексної системи управління технологічними ризиками в контексті насіннєвого виробництва.

Підсумовуючи, власні сушарки перетворюються на потужний інструмент інтегрованого ризик-менеджменту, що охоплює технологічні, економічні, логістичні та маркетингові аспекти реалізації насіннєвого матеріалу, забезпечуючи ПСП «Слобожанщина Агро» стратегічні конкурентні переваги.

Такий детальний план доробки власними потужностями дозволяє підприємству оптимізувати витрати, контролювати якість продукції та мінімізувати ризики, пов'язані з зовнішнім зберіганням та обробкою сільськогосподарської продукції.

Управління ціновим моніторингом передбачає запровадження комплексної системи аналізу ринкової кон'юнктури, яка включає регулярне відстеження цінових трендів на сільськогосподарську продукцію, а також прогнозування можливих коливань цін. Підприємство має розвивати гнучку цінову політику, яка дозволить оперативно реагувати на зміни ринкового середовища, укладати форвардні контракти для мінімізації цінових ризиків.

Цінові ризики характеризуються високою волатильністю аграрного ринку, залежністю від зовнішньоекономічної кон'юнктури, впливом сезонних коливань та геополітичних факторів. Зокрема, нестабільність курсу валют, коливання світових цін на сільськогосподарську продукцію, зміни в експортній політиці можуть суттєво впливати на фінансові результати підприємства (табл. 3.8).

Таблиця 3.8 – Різниця між внутрішньою ціною ПСП «Слобожанщина Агро» та середньою на внутрішньому ринку України

Продукція	Роки, грн.			Роки, %		
	2021	2022	2023	2021	2022	2023
Пшениця озима	-3379,2	3351,0	77,3	-39,5	52,4	1,3
Кукурудза на зерно	-1819,1	585,1	88,8	-26,1	10,1	1,9
Насіння соняшнику	-4757,9	-2240,4	-1041,8	-25,0	-14,7	-7,6

Джерело: розраховано автором на основі аналітичної інформації порталу АПК-Інформ

Особливої уваги потребує факт суттєвого зниження середньоринкових цін на зернову продукцію протягом 2021-2023 років. Пшениця озима подешевшала на 32,2%, кукурудза - на 32,5%, соняшник - на 27,9%, що додатково ускладнює цінову політику підприємства.

Найбільш проблемною виглядає ситуація з насінням соняшнику, де підприємство послідовно реалізує продукцію за цінами нижчими від середньоринкових. У 2021 році це відставання становило 25%, у 2022 році

зменшилося до 14,7%, а в 2023 році скоротилося до 7,6%. Така тенденція може свідчити про неефективну цінову стратегію та потенційні втрати прибутку.

Стратегія управління ціновими ризиками для ПСП «Слобожанщина Агро» має включати диверсифікацію каналів збуту, гнучке ціноутворення, хеджування цінових ризиків через форвардні контракти та постійний моніторинг кон'юнктури ринку. Важливим є також підвищення якості продукції, що дозволить обґрунтовано встановлювати конкурентні ціни.

Таким чином, цінова динаміка підприємства демонструє необхідність впровадження комплексної системи управління ризиками, яка б враховувала короткострокові кон'юнктурні зміни та довгострокові тренди аграрного ринку.

Собівартість продукції ПСП «Слобожанщина Агро» виступає комплексним індикатором ефективності системи управління економічними ризиками, відображаючи взаємозв'язок між витратами підприємства та його стратегічним антиризиковим менеджментом. Структура та динаміка собівартості демонструють рівень операційної ефективності, здатність підприємства контролювати витрати та адаптуватися до мінливих ринкових умов.

Формування собівартості сільськогосподарської продукції безпосередньо пов'язане з управлінням ресурсними ризиками. Зокрема, стаття витрат на насіння, посадковий матеріал, добрива та засоби захисту рослин показує спроможність підприємства здійснювати ефективні закупівлі, диверсифікувати канали постачання та мінімізувати цінові ризики на ринку матеріально-технічних ресурсів.

Витрати на паливно-мастильні матеріали та амортизацію техніки відображають рівень логістичних та технологічних ризиків. Оптимізація цих витрат через впровадження сучасних технологій, енергоефективного обладнання та раціональне планування виробничих процесів свідчить про високу культуру ризик-менеджменту підприємства.

Витрати на оплату праці та соціальні заходи характеризують кадрові ризики. Помірний рівень таких витрат при збереженні високої продуктивності

праці демонструє ефективну систему управління людськими ресурсами, здатність утримувати кваліфікованих фахівців та мотивувати персонал.

Аналіз непрямих витрат, зокрема адміністративних та загальновиробничих, дозволяє оцінити ефективність внутрішньої системи контролю та управління накладними витратами. Рациональна структура цих витрат свідчить про налагоджені процеси внутрішнього адміністрування та здатність підприємства оперативно реагувати на потенційні фінансові ризики.

Важливим індикатором є також співвідношення собівартості до виручки, яке демонструє загальну ефективність системи економічної безпеки підприємства. Здатність утримувати собівартість на конкурентному рівні, забезпечуючи при цьому прийнятну рентабельність, характеризує високу якість антиризикового менеджменту.

Таблиця 3.9 – Динаміка виробничої собівартості пшениці в ПСП «Слобожанщина Агро»

Статті витрат	Рік			У динаміці (+,-) 2023 р. до 2021 р.	
	2021	2022	2023	грн/ц	%
Разом виробнича собівартість, грн/ц	624,7	1239,4	1762,0	1137,3	182,0
в т.ч. насінна та посадковий матеріал, грн/ц	22,3	34,1	45,3	22,9	102,9
- мінеральні добрива, грн/ц	173,5	444,4	585,7	412,1	237,4
- вартість пального, грн/ц	36,2	118,6	172,5	136,3	376,8
- оплата праці, грн/ц	17,4	29,8	31,1	13,7	78,9

Джерело: розраховано автором на основі аналітичної звітності ПСП «Слобожанщина Агро»

Аналіз динаміки виробничої собівартості пшениці в ПСП «Слобожанщина Агро» за період 2021-2023 років демонструє значне зростання витрат майже за всіма статтями. Загальна виробнича собівартість збільшилася на 182%, що становить 1137,3 грн/ц, що є досить суттєвим показником. Найбільш вагоме зростання витрат спостерігається за статтями вартості пального - на 376,8% (до 172,46 грн/ц) та мінеральних добрив - на 237,4% (до 585,67 грн/ц).

Суттєве подорожчання витратних матеріалів, особливо пального та мінеральних добрив, створює значне навантаження на господарство та підвищує ризики рентабельності виробництва пшениці.

На основі таблиці 3.10 можна проаналізувати динаміку виробничої собівартості кукурудзи на зерно в ПСП «Слобожанщина Агро» за період з 2021 по 2023 роки. Загальна виробнича собівартість зросла з 489,9 грн/ц у 2021 році до 671,2 грн/ц у 2023 році, що становить збільшення на 37,0% або 181,3 грн/ц. Найбільш суттєві зміни відбулися за статтями витрат.

Таблиця 3.10 – Динаміка виробничої собівартості кукурудзи на зерно в ПСП «Слобожанщина Агро»

Статті витрат	Рік			У динаміці (+,-) 2023 р. до 2021 р.	
	2021	2022	2023	грн/ц	%
Разом виробнича собівартість, грн/ц	489,9	523,6	671,2	181,3	37,0
в т.ч. насінна та посадковий матеріал, грн/ц	58,9	63,1	83,3	24,5	41,6
- мінеральні добрива, грн/ц	67,6	114,7	154,4	86,8	128,4
- вартість пального, грн/ц	24,9	34,6	43,6	18,8	75,6
- оплата праці, грн/ц	7,4	6,5	9,7	2,3	31,6

Джерело: розраховано автором на основі аналітичної звітності ПСП «Слобожанщина Агро»

Зокрема, витрати на насіння та посадковий матеріал збільшилися на 41,6% (на 24,5 грн/ц), що може бути пов'язано з підвищенням цін на посівний матеріал або зміною структури використовуваного насіння. Особливо показовим є зростання витрат на мінеральні добрива, які майже подвоїлися - збільшення на 128,4% (на 86,8 грн/ц), що є найбільш значним підвищенням серед аналізованих статей витрат. Витрати на пальне також демонструють значне зростання - на 75,6% (18,8 грн/ц), що може бути наслідком підвищення цін на паливно-мастильні матеріали та збільшення обсягів виробництва. Витрати на оплату праці зросли на 31,6% (2,3 грн/ц), що відносно менше порівняно з іншими статтями витрат.

Щодо потенційних ризиків, звертає на себе увагу стрімке зростання витрат на мінеральні добрива та пальне, що може створювати фінансову напругу для підприємства. Таке суттєве підвищення собівартості може негативно вплинути на рентабельність виробництва кукурудзи, особливо за умов нестабільної ринкової кон'юнктури.

Аналіз динаміки виробничої собівартості соняшнику в ПСП «Слобожанщина Агро» за період 2021-2023 років демонструє значне зниження витрат за всіма статтями. Загальна виробнича собівартість зменшилась на 58,8% (або на 1575,8 грн/ц), що є досить суттєвою зміною (табл. 3.11).

Таблиця 3.11 – Динаміка виробничої собівартості соняшнику в ПСП «Слобожанщина Агро»

Статті витрат	Рік			У динаміці (+,-) 2023 р. до 2021 р.	
	2021	2022	2023	грн/ц	%
Разом виробнича собівартість, грн/ц	2681,56	1372,77	1105,79	-1575,8	-58,8
в т.ч. насінна та посадковий матеріал, грн/ц	182,26	97,45	86,10	-96,2	-52,8
- мінеральні добрива, грн/ц	347,13	197,63	154,38	-192,8	-55,5
- вартість пального, грн/ц	140,65	130,18	93,96	-46,7	-33,2
- оплата праці, грн/ц	64,76	24,33	24,86	-39,9	-61,6

Джерело: розраховано автором на основі аналітичної звітності ПСП «Слобожанщина Агро»

Найбільш показовим є скорочення витрат на насіння та посадковий матеріал на 52,8% (зменшення на 96,2 грн/ц), що може бути пов'язано з оптимізацією витрат або зміною технології виробництва. Витрати на мінеральні добрива також суттєво скоротились на 55,5% (зменшення на 192,8 грн/ц), що може свідчити про більш раціональне використання добрив або зміну підходів до живлення рослин. Вартість пального зменшилась на 33,2% (на 46,7 грн/ц), що може бути наслідком підвищення ефективності використання техніки або скороченням обсягів виробництва.

Щодо потенційних ризиків, такі значні скорочення витрат можуть мати як позитивні, так і негативні наслідки. З одного боку, це може свідчити про

підвищення ефективності виробництва та оптимізацію витрат, з іншого - існує ризик можливого зниження якості виробництва через надмірне скорочення витрат.

Слід також зазначити, що військова агресія російської федерації проти України спричинила значні трансформації на аграрному ринку, що безпосередньо вплинуло на діяльність сільськогосподарських підприємств, зокрема ПСП «Слобожанщина Агро». Розпочата 24 лютого 2022 року повномасштабна війна зумовила серйозні економічні потрясіння, які відобразилися на ціновій кон'юнктурі та структурі витрат аграрного сектору.

Передусім, військові дії призвели до суттєвого зростання цін на основні виробничі ресурси. Зокрема, в аналізованих таблицях чітко простежується динаміка підвищення витрат на мінеральні добрива: для кукурудзи вони збільшилися на 128,4% (з 67,6 до 154,4 грн/ц), а для соняшнику - зменшилися на 55,5% (з 347,13 до 154,38 грн/ц). Такі контрастні зміни пов'язані з порушенням звичних ланцюгів постачання, логістичними обмеженнями та загальною макроекономічною нестабільністю.

Вартість пального також демонструє тенденцію до зростання - для кукурудзи підвищення становить 75,6% (з 24,9 до 43,6 грн/ц), що безпосередньо пов'язано з військовою агресією, яка спричинила глобальну енергетичну кризу та волатильність цін на паливно-мастильні матеріали.

Важливим наслідком військової агресії стала трансформація ринку праці та збільшення витрат на оплату праці. Для кукурудзи зростання становить 31,6% (з 7,4 до 9,7 грн/ц), що пов'язано з необхідністю додаткового матеріального стимулювання працівників в умовах воєнного стану та часткової мобілізації.

Загальна виробнича собівартість демонструє різноспрямовану динаміку: для кукурудзи спостерігається збільшення на 37,0% (з 489,9 до 671,2 грн/ц), тоді як для соняшнику - зменшення на 58,8% (з 2681,56 до 1105,79 грн/ц). Ці розбіжності підкреслюють складність та непередбачуваність аграрного сектору в умовах воєнного часу.

В цілому, військова агресія рф створила надзвичайно складні умови функціонування для сільськогосподарських підприємств, змушуючи їх адаптуватися до постійних змін, оптимізувати витрати та шукати нові стратегії виживання в надскладних економічних обставинах. ПСП «Слобожанщина Агро» демонструє здатність до адаптації, про що свідчать варіативні зміни у структурі та динаміці виробничих витрат.

3.3 Реалізація основних напрямів системи управління економічними ризиками у підприємницькій діяльності приватного аграрного підприємства

Для відстежування ефективності запропонованих заходів з відстежування можливостей виникнення ризикових ситуації, а також їх попередження, пропонуємо застосовувати модель сценарного аналізу рентабельності з урахуванням ризикових коливань. Для ПСП «Слобожанщина Агро» доцільність такого використання обумовлена необхідністю ефективного управління фінансово-економічними ризиками в сучасних нестабільних ринкових умовах.

Практична цінність моделі полягає в її здатності надавати керівництву підприємства інструмент превентивного аналізу потенційних фінансових сценаріїв. На прикладі виробництва пшениці модель демонструє, як зміни собівартості, цін реалізації та витрат на збут можуть радикально впливати на рентабельність - від стабільних 25,6% до критичних 1,1% при максимальних коливаннях.

Особливої актуальності модель набуває в контексті сучасних викликів аграрного сектору України: постійної волатильності цін на сільськогосподарську продукцію, змін у логістичних ланцюгах, коливань вартості паливно-мастильних матеріалів, добрив та інших виробничих ресурсів. Підприємство отримує можливість завчасно змодельовати потенційні ризики, розробити антикризові заходи та стратегії мінімізації негативних фінансових наслідків.

Додатковою перевагою є універсальність методології, яка дозволяє застосовувати її не лише до пшениці, але й до інших сільськогосподарських культур, що виробляються підприємством. Це створює комплексний підхід до управління ризиками та фінансового планування, підвищує передбачуваність та стійкість господарської діяльності.

Аналіз таблиці рентабельності виробництва пшениці в ПСП «Слобожанщина Агро» демонструє значну чутливість фінансових показників до різних ризикових сценаріїв (табл. 3.12).

Таблиця 3.12 – Рентабельність виробництва пшениці з корекцією на виникнення ризиків в ПСП «Слобожанщина Агро»

Статті витрат	2023 рік /факт/	Коливання показника			
Коливання собівартості	0,00	25%	30%	40%	60%
Собівартість реалізованої продукції, грн/ц	378,19	472,7	491,7	529,5	605,1
Коливання ціни, %	0,00	15%	20%	25%	30%
Ціна реалізації, грн/ц	587,73	675,9	705,3	734,7	764,0
Коливання витрат на збут, %	0,00	20%	25%	30%	35%
Витрати на збут	112,84	135,4	141,0	146,7	152,3
Прибуток від реалізації, грн	96,70	67,74	72,58	58,50	6,61
Рентабельність, %	25,6	14,3	14,8	11,0	1,1

Джерело: розраховано автором

У базовому сценарії підприємство має досить стійку позицію з рентабельністю 25,6%, отримуючи прибуток 96,70 грн з центнера. Однак при моделюванні різних сценаріїв ризиків простежується чітка тенденція до зниження фінансової ефективності. При коливанні собівартості на 25% та ціни на 15% рентабельність зменшується до 14,3%, а прибуток скорочується до 67,74 грн. Особливо критичним є сценарій з максимальними коливаннями: при збільшенні собівартості на 60% та ціни на 30% рентабельність падає майже до мінімальних значень - 1,1%, з прибутком лише 6,61 грн з центнера.

Найбільш вразливими факторами є собівартість реалізованої продукції та ціна реалізації. Навіть незначні коливання цих показників мають суттєвий вплив на загальну фінансову стійкість підприємства. Витрати на збут також

демонструють тенденцію до зростання, що додатково посилює ризики зниження прибутковості.

Аналіз таблиці рентабельності виробництва кукурудзи в ПСП «Слобожанщина Агро» демонструє високу чутливість фінансових показників до ризикових факторів. У базовому сценарії підприємство має стійку рентабельність 30%, отримуючи прибуток 101,65 грн з центнера, що свідчить про загальну ефективність виробництва (табл. 3.13).

Таблиця 3.13 – Рентабельність виробництва кукурудзи з корекцією на виникнення ризиків в ПСП «Слобожанщина Агро»

Статті витрат	2023 рік /факт/	Коливання показника			
Коливання собівартості	0,00	25%	30%	40%	60%
Собівартість реалізованої продукції, грн/ц	339,22	424,0	441,0	474,9	542,8
Коливання ціни, %	0,00	15%	20%	25%	30%
Ціна реалізації, грн/ц	478,88	550,7	574,7	598,6	622,5
Коливання витрат на збут, %	0,00	20%	25%	30%	35%
Витрати на збут	38,01	45,6	47,5	49,4	51,3
Прибуток від реалізації, грн	101,65	81,07	86,15	74,27	28,47
Рентабельність, %	30,0	19,1	19,5	15,6	5,2

Джерело: розраховано автором

Поступове моделювання ризикових сценаріїв показує значне зниження фінансових результатів. При помірних коливаннях собівартості на 25% та ціни на 15% рентабельність зменшується до 19,1%, а прибуток скорочується до 81,07 грн. Найбільш критичним є сценарій з максимальними коливаннями: при збільшенні собівартості на 60% та ціни на 30% рентабельність падає до критично низьких 5,2%, з прибутком лише 28,47 грн з центнера.

Аналіз рентабельності виробництва соняшнику в ПСП «Слобожанщина Агро» демонструє критичну фінансову ситуацію, яка характеризується збитковістю виробництва навіть у базовому сценарії. У 2023 році підприємство несе збитки на рівні -25,7%, що становить -221,69 грн з центнера, що є надзвичайно негативним показником. Моделювання різних сценаріїв ризикових коливань показує, що навіть при помірних змінах собівартості на 25% та ціни на

25% збитковість залишається високою та становить -22,8% зі збитком в 245,83 грн. Найбільш критичний сценарій з максимальними коливаннями собівартості на 45% та ціни на 65% призводить до мінімальної збитковості -0,5%, але все одно не вирішує проблему низької ефективності виробництва соняшнику (табл. 3.14).

Таблиця 3.14 – Рентабельність виробництва соняшнику з корекцією на виникнення ризиків в ПСП «Слобожанщина Агро»

Статті витрат	2023 рік /факт/	Коливання показника			
Коливання собівартості	0,00	25%	30%	40%	45%
Собівартість реалізованої продукції, грн/ц	861,81	1077,3	1120,4	1206,5	1249,6
Коливання ціни, %	0,00	25%	35%	45%	65%
Ціна реалізації, грн/ц	1265,82	1582,3	1708,9	1835,4	2088,6
Коливання витрат на збут, %	0,00	20%	25%	30%	35%
Витрати на збут	625,71	750,8	782,1	813,4	844,7
Прибуток від реалізації, грн	-221,69	-245,83	-193,62	-184,51	-5,72
Рентабельність, %	-25,7	-22,8	-17,3	-15,3	-0,5

Джерело: розраховано автором

Ключовою особливістю зазначеного аналізу є висока чутливість фінансових показників до зовнішніх факторів, зокрема до коливань собівартості та ринкової ціни. Витрати на збут також демонструють тенденцію до зростання, що додатково посилює фінансове навантаження на підприємство.

Таблиця 3.15 – Межа безпеки виробництва продукції в ПСП «Слобожанщина Агро»

Показник	Пшениця	Кукурудза	Соняшник
Коливання собівартості	60%	60%	45%
Собівартість реалізованої продукції, грн/ц	605,1	542,8	1249,6
Коливання ціни, %	30%	30%	65%
Ціна реалізації, грн/ц	764,0	622,5	2088,6
Коливання витрат на збут, %	35%	35%	35%
Витрати на збут	152,3	51,3	844,7
Прибуток від реалізації, грн	6,61	28,47	-5,72
Рентабельність, %	1,1	5,2	-0,5

Джерело: розраховано автором

Межа безпеки виробництва продукції демонструє критичні точки

фінансової стійкості ПСП «Слобожанщина Агро» для трьох основних сільськогосподарських культур - пшениці, кукурудзи та соняшнику.

Результати аналізу висвітлюють принципово різні сценарії фінансової ефективності виробництва. Так, найбільш стабільною культурою є пшениця, яка навіть при максимальних ризикових коливаннях (60% собівартості, 30% ціни, 35% витрат на збут) зберігає мінімальну рентабельність 1,1% з прибутком 6,61 грн з центнера. Кукурудза демонструє дещо кращі показники - рентабельність 5,2% та прибуток 28,47 грн при аналогічних ризикових сценаріях. Складною залишається ситуація з виробництвом соняшнику, який навіть при помірних коливаннях показує від'ємну рентабельність -0,5% та збитки -5,72 грн з центнера. Особливо показовим є значне коливання ціни - до 65%, що свідчить про високу волатильність ринку соняшнику.

Для мінімізації ризиків підприємству необхідно розробити диференційовану стратегію управління виробництвом. Пшениця та кукурудза потребують помірної оптимізації витрат та каналів збуту, тоді як соняшник вимагає кардинального перегляду технології виробництва, структури витрат та, можливо, часткової або повної відмови від його вирощування на користь більш рентабельних культур.

Запропонована модель межі безпеки виробництва наочно демонструє різний потенціал стійкості кожної культури до ринкових ризиків, що дозволяє менеджменту підприємства приймати обґрунтовані стратегічні рішення в умовах невизначеності.

Представлена модель сценарного аналізу чітко демонструє, що навіть помірні зміни зовнішніх та внутрішніх факторів можуть призвести до суттєвого зниження рентабельності. Отже, ризик-менеджмент повинен стати пріоритетним напрямком стратегічного планування, що дозволить підприємству забезпечити фінансову стабільність та конкурентоспроможність в умовах постійної невизначеності.

ВИСНОВКИ

В результаті дослідження управління економічними ризиками у підприємницькій діяльності приватного аграрного підприємства ПСП «Слобожанщина Агро» можемо зробити наступні висновки.

1. Досліджено теоретико-методичні аспекти управління економічними ризиками у підприємницькій діяльності приватного аграрного підприємства.

Економічні ризики в аграрному секторі являють собою комплексну систему потенційних загроз, які можуть негативно впливати на фінансово-господарську діяльність сільськогосподарських підприємств. Ці ризики формуються під впливом багатьох факторів, включаючи природно-кліматичні умови, коливання цін на сільськогосподарську продукцію, зміни в державній аграрній політиці, кон'юктурі світового ринку та макроекономічній ситуації. Система управління ризиками аграрного підприємства являє собою складну, багаторівневу структуру, що включає взаємопов'язані компоненти, спрямовані на ідентифікацію, оцінку, мінімізацію та контроль потенційних загроз. Центральним елементом цієї системи є стратегічне планування, яке передбачає глибокий аналіз внутрішніх та зовнішніх факторів ризику з урахуванням специфіки сільськогосподарського виробництва.

2. Надана організаційно-економічна характеристика ПСП «Слобожанщина Агро».

В процесі дослідження встановлено, що ПСП «Слобожанщина Агро» входить до Групи компаній ІМС S.A., сільськогосподарські землі якої знаходяться як в Сумській, так і в Чернігівській та Полтавській областях. Загальний земельний банк ІМС становить 120 тис. га. Розмір статутного капіталу ПСП «Слобожанщина Агро» становить 94294,1 тис. грн. Основним видом діяльності ПСП «Слобожанщина Агро» є виробництво та реалізація зерно-бобових та олійних культур.

Встановлено, що чистий дохід від реалізації продукції зменшився на 19% і становив 840 709,0 тис. грн проти 1 037 909,0 тис. грн у 2021 році. Водночас

спостерігається зростання інших операційних доходів на 27,3% та інших доходів на 88,4%. Загальні доходи підприємства скоротилися на 15,3% до 926 488,0 тис. грн. Собівартість реалізованої продукції збільшилась на 18,3% і досягла 580 853,0 тис. грн. Найбільш критичною є динаміка фінансового результату: фінансовий результат до оподаткування та чистий прибуток зменшилися на 84,1%, з 405468,0 тис. грн у 2021 році до 64480,0 тис. грн у 2023 році. Рівень рентабельності демонструє стрімке падіння: з 82,55% у 2021 році до критичних 11,10% у 2023 році, що становить зниження на 71,4 п.п. Ці показники свідчать про значне погіршення фінансово-економічного стану підприємства впродовж аналізованого періоду.

3. Проведено дослідження результативності системи управління економічними ризиками у підприємницькій діяльності приватного аграрного підприємства.

Встановлено, що трудові ресурси підприємства характеризуються скороченням персоналу на 1,5% на тлі зростання заробітної плати на 27,4% та зниження продуктивності праці на 17,7%. Найбільш критичними виглядають фінансові показники: падіння чистого прибутку на 84,1%, зниження рентабельності до 11,1% та зростання операційних витрат на 43,8%. Ринкові ризики посилюють негативну динаміку - зменшення загального доходу на 19,3% та значне падіння доходів від соняшника на 78,2% вказують на високу залежність від кон'юнктурних коливань.

Встановлено, що підприємство перебуває в зоні підвищених фінансових ризиків, потребує оптимізації структури активів та пасивів для забезпечення фінансової стабільності. Попри часткове покращення показників маневреності власного капіталу, загальна картина демонструє наростання фінансових ризиків та необхідність негайної розробки антикризових заходів для стабілізації фінансового стану підприємства.

4. Проведено діагностику потенційної можливості банкрутства сільськогосподарського підприємства.

Аналіз динаміки ймовірності банкрутства ПСП «Слобожанщина Агро» за різними моделями виявляє поступове погіршення фінансового стану підприємства. За моделлю Е. Альтмана, показник Z знизився з 2,22 у 2021 році до 1,48 у 2023 році, що перемістило підприємство з зони дуже низької до зони середньої ймовірності банкрутства. Модель Р. Ліса демонструє стабільно низьку ймовірність банкрутства протягом усього періоду. Модель Г. Спрінгейта показує найбільш критичну динаміку: з низької ймовірності у 2021-2022 роках до високої у 2023 році. Модель О. О. Терещенка та А. В. Матвійчука фіксують поступове зниження показників фінансової стійкості.

Отже, підприємство знаходиться у зоні підвищеного фінансового ризику, особливо у 2023 році, що вимагає вживаних антикризових заходів та розробки стратегії фінансової стабілізації.

5. Здійснено формування політики управління економічними ризиками підприємства.

На основі представленого переліку практичних дій для системи управління економічними ризиками підприємства ПСП «Слобожанщина Агро» можна окреслити комплексний підхід до мінімізації фінансових загроз. Процес розпочинається з діагностики, де здійснюється ґрунтовний аналіз фінансових показників за провідними світовими моделями Альтмана, Ліса та Спрінгейта, що дозволяє всебічно оцінити фінансовий стан підприємства. Наступним кроком є ідентифікація ризиків, що передбачає виявлення факторів фінансової нестійкості та моніторинг критичних коефіцієнтів автономії та маневреності. Підприємство розробляє превентивні механізми подолання фінансової нестабільності, що дозволяє заздалегідь реагувати на потенційні ризики. Систематичний моніторинг ризиків здійснюється через щоквартальний аналіз показників фінансової стійкості та прогнозування можливих загроз. Додатковим інструментом забезпечення фінансової стабільності слугує формування страхового фонду для покриття непередбачених витрат.

6. Визначені основні напрями системи управління економічними ризиками у підприємницькій діяльності приватного аграрного підприємства.

У контексті антиризикового управління ПСП «Слобожанщина Агро» особливої уваги потребують логістичні процеси, трудові ресурси, управління ціновим моніторингом. В логістичній сфері ключовими антиризиковими заходами виступають диверсифікація постачальників, створення страхового запасу критично важливих матеріалів та введення додаткової логістичної інфраструктури, особливо в аспекті доробки насіннєвого матеріалу, наприклад, досушування зернових, кукурудзи та соняшнику, а також прогнозування завантаженості зберігаючих потужностей. Підприємство має вибудувати ефективну логістичну систему, що дозволить мінімізувати ризики у разі виникнення форс-мажорних обставин чи виникнення непередбачуваних ситуацій у зберігаючій сфері та сфері доробки зернового матеріалу..

7. Розроблений комплекс заходів з реалізації основних напрямів системи управління економічними ризиками у діяльності приватного аграрного підприємства.

Для відстежування ефективності запропонованих заходів з відстежування можливостей виникнення ризикових ситуації, а також їх попередження, застосовано модель сценарного аналізу рентабельності з урахуванням ризикових коливань.

Результати аналізу висвітлюють принципово різні сценарії фінансової ефективності виробництва. Так, найбільш стабільною культурою є пшениця, яка навіть при максимальних ризикових коливаннях (60% собівартості, 30% ціни, 35% витрат на збут) зберігає мінімальну рентабельність 1,1% з прибутком 6,61 грн з центнера. Кукурудза демонструє дещо кращі показники - рентабельність 5,2% та прибуток 28,47 грн при аналогічних ризикових сценаріях. Особливо показовим є значне коливання ціни - до 65%, що свідчить про високу волатильність ринку соняшнику.

Запропонована модель межі безпеки виробництва наочно демонструє різний потенціал стійкості кожної культури до ринкових ризиків, що дозволяє менеджменту підприємства приймати обґрунтовані стратегічні рішення в умовах невизначеності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Coster M., Danielson M., Ekenberg L. [et al.]. Digital Transformation : Understanding Business Goals, Risks, Processes, and Decisions. *Cambridge : Open Book Publishers*. 2023. 302 p. URL: http://files.znu.edu.ua/_files/Bibliobooks/Inshi74/0054452.pdf. (дата звернення: 29.09.2024).
2. Jianming Mu, Goncharenko O. S., Chortok Yu. V., Yaremenko A. H. Peculiarities of Formation of the Region's Logistics Infrastructure on the Basis of Eco-Innovations Within the Framework of Stakeholders' Partnership in the Enterprise-Region-State System. *Mechanism of Economic Regulation*. 2021. № 4. P. 22-29. DOI: 10.21272/mer.2021.94.03
3. Megits N., Meyer D. An economic analysis of the impact of the Russian War in Ukraine on the Poland-U.S. trade. *Journal of Eastern European and Central Asian Research (JEECAR)*. 2023. vol. 10(7). pp. 1135–1147.
4. Monahan B. Strategic corporate crisis management : building an unconquerable organization. New York : Routledge, 2023. 186 p. URL: <http://files.znu.edu.ua/files/Bibliobooks/Inshi79/0058951.pdf>. (дата звернення: 29.09.2024).
5. Pidun U. Corporate Strategy: Theory and Practice | Springer Link. Textdook. P. 282. URL: <https://link.springer.com/book/10.1007/978-3-658-25426-1>. (дата звернення: 29.09.2024).
6. Бабій І., Баксалова О., Остапчук О. Механізм формування конкурентної політики малого підприємництва в післявоєнний період. *Innovation and Sustainability*. 2022. №2. С. 123–130. DOI: 10.31649/ins.2022.2.123.130.
7. Батрак О. В., Тарасенко І. О. Теоретична конструкція антикризового управління підприємствами: дефініція, складники, етапи, принципи. *Економіка та управління підприємствами*. Вип. 52-1. 2020. С. 111-115. DOI <https://doi.org/10.32843/bses.52-17>.
8. Білик В. М. Сутність та види антикризового управління підприємством. *Ефективна економіка*. 2024. № 1. DOI: <http://doi.org/10.32702/2307->

2105.2024.1.25. URL: <https://www.nayka.com.ua/index.php/ee/article/view/2871/>
2907. (дата звернення: 29.09.2024).

9. Бойко В., Бойко Л. Продовольча безпека та ризики для аграрного виробництва під час війни в Україні. *Економіка та суспільство*. 2022. №41. URL: <http://www.economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1552> (дата звернення 20.09.2024)

10. Болотнов Д. Г. Особливості антикризового управління вітчизняними підприємствами. *Innovation and Sustainability*. 2022. № 2. С. 171-176.

11. Бугайчук В., Кривульський Є., Глюза К. Формування стратегії розвитку підприємства в умовах війни. *Економіка та суспільство*. 2023. №56. URL: <http://www.economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/3031> (дата звернення 20.09.2024)

12. Васи́лига С. М. Поняття стратегії розвитку підприємства. *Економіка та держава*. 2020. №1. С.121-125. URL: <http://www.economy.in.ua/index.php?or=1&z=4499&i=21> (дата звернення 20.09.2024)

13. Воронько-Невіднича Т. В., Гаращенко В. О., Титаренко К.О. Особливості управління результативністю підприємства за сучасних умов. *Management and entrepreneurship: trends of development*. 2022. № 3(21). С.45-52. DOI: 10.32782/easterneurope.26-10.

14. Гарафонова О. І., Купчевський П. О., Ященко І. В. Стратегічний базис управління ефективністю діяльності бізнес-організації в умовах воєнного часу. *Economic Synergy*. 2022. №4. С. 65–81. DOI: 10.53920/ES-2022-4-5.

15. Герасименко О. В., Черненко О. В. Основи управління ризиками на підприємстві: навч. посібник. Київ: КНТЕУ, 2020. 198 с.

16. Далик В. П., Чорній Б. І., Гарасим Л. С., Бобко О. В., Георгієвський Н. К., Фар'ян В. О. Забезпечення ефективності діяльності підприємства. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». Серія: «Економічні науки»*. 2023. № 10. URL: <http://elartu.tntu.edu.ua/handle/lib/42620>. (дата звернення: 18.09.2024).

17. Деркач Т. О., Зайцева К. В. Управління ризиками в умовах глобальної економічної нестабільності. *Економіка та суспільство*. 2022. № 40. С. 135-140.

18. Діденко Є. О., Чумак О. В. Теоретико-методичні засади забезпечення ефективності функціонування підприємства. *Ефективна економіка*. 2020. № 1. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7581> (дата звернення: 18.09.2024).

19. Дорогань-Писаренко Л. О., Єгорова О. В., Панченко І. Г. Особливості аналізу ефективності впровадження технологічних інновацій в сільському господарстві. *Наука та інновації*. 2020. № 3. С. 33-38.

20. Ємельянов О. Ю. Діагностування рівня фінансової стійкості підприємств агропромислового комплексу. *Агросвіт*. 2020. №21. С.3-9. URL: <http://www.agrosvit.info/index.php?op=1&z=3313&i=0>. (дата звернення 20.09.2024)

21. Загальна інформація про ПСП «Слобожанщина Агро». URL: https://youcontrol.com.ua/catalog/company_details/03800113/. (дата звернення 20.09.2024).

22. Кадирус І. Г., Донських А. С., Терещенко В. А. Формування стратегії розвитку аграрного підприємства. 2020. URL: <https://dspace.dsau.dp.ua/handle/123456789/3010> (дата звернення 20.09.2024)

23. Коломицева О.В., Яковенко В.С. Моделювання процесів оптимального управління логістичними розподільчими системами. *Бізнес Інформ*. 2020. № 7. С. 18–21. (дата звернення: 03.09.2024)

24. Костенко Ю., Короленко О., Гузь М. Аналіз фінансової стійкості підприємства в умовах воєнного стану. *Економіка та суспільство*. 2022 №43. URL: http://www.economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/download/_1758/1694. (дата звернення 20.05.2024).

25. Костецька Н. І. Стратегічне планування діяльності підприємств: теоретичні аспекти. *Інноваційна економіка*. 2020 №7-8. С.65-71. URL: <http://inneco.org/index.php/innecoua/article/view/676/745>. (дата звернення 20.05.2024)

26. Кривов'язюк І. В. Антикризове управління підприємством : навч. посіб. Київ : Кондор, 2020. 396 с. URL: http://files.znu.edu.ua/files/_Bibliobooks/Inshi79/0059153.pdf. (дата звернення: 29.09.2024).

27. Кузьома В. В., Павлюк С. І. Якість продукції як вирішальний фактор забезпечення конкурентоспроможності підприємства. *Бізнес Інформ*. 2020. №12. С. 252-258. DOI: 10.32983/2222-4459-2020-12-252-258.

28. Кущик А. П., Краснощок Я. В. Впровадження інноваційних підходів у практику антикризового управління на підприємствах. *Електронне наукове фахове видання з економічних наук «Modern Economics»*. 2023, №39. С. 82-88.

29. Лактіонова О. А. Управління фінансовими ризиками : навч. посіб. Вінниця : Дон. ім. Василя Стуса, 2020. 256 с. URL: https://r.donnu.edu.ua/_/bitstream/123456789/1460/1/Навч%20посібник%20УФР%2027_10_2020.pdf (дата звернення: 10.10.2024).

30. Матвієнко-Біляєва Г. Л., Ляліна Н.С., Котельникова Ю.М. Основні напрями розвитку логістики підприємств та її основні концепції. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2020. Вип. 28(2). С. 119-124.

31. Михайлик Н.І. Пріоритетні об'єкти логістичного менеджменту. *Молодий вчений*. 2020. № 3(2). С. 676-679.

32. Міхно В. Управління економічними ризиками у підприємницькій діяльності приватного аграрного підприємствами. Збірник тез доповідей Міжнародної науково-практичної конференції «Маркетинг та конкурентоспроможність соціально-економічних систем в умовах сталого розвитку» (17-18 квітня 2024 р.). Суми, 2024. С. 62-66.

33. Міхно В.В. Методи і моделі оцінки економічними ризиками в діяльності приватного аграрного підприємства. Збірник тез доповідей Всеукраїнської наукової конференції студентів і аспірантів, присвяченої Міжнародному дню студента (18-22 листопада 2024 р.). Суми, 2024. С. 444.

34. Негрей М., Андрій Т., Костенко І. Аграрний сектор України в умовах війни: проблеми та перспективи. *Економіка та суспільство*. 2022. № 6 С. 44-52.

35. Проскуріна Н., Гнідкова А. Аналіз фінансового стану та фінансових результатів як інструмент оцінки ефективності діяльності підприємства. *Економіка та суспільство*. 2022. №43. URL: http://www.economyandsociety_.in.ua/index.php/journal/article/view/1761 (дата звернення 20.09.2024)

36. Сайт компанії (ІМК) ПСП «Слобожанщина Агро». URL: <https://imcagro.com.ua/ua/dlya-investorov/zvitnist-pidpriemstv-v-ukraini/psp-slobozhanshchyna-ahro>. (дата звернення 20.09.2024).

37. Харсун Л. Ефективність логістики сільськогосподарської продукції як фактор підвищення її конкурентоспроможності. *Товари і ринки*. 2020. № 1. С. 168–179. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/tovary_2020_1_16 (дата звернення: 29.09.2024).

38. Цурська Б. Г., Бухта С. В. Новітні інструменти маркетингової комунікаційної політики. *Міжнародний науковий журнал “Інтернаука”. Серія “Економічні науки”*. 2020. № 10 (42). Т. 1. С. 149-156.

39. Череп А. В., Бугай В. З., Горбунова А. В. Стратегія і тактика антикризового управління підприємством в умовах невизначеності : монографія. Запоріжжя : Мокшанов В. В., 2022. 274 с.

Додатки

Апробація результатів дослідження

Сумський
Національний
Аграрний
Університет

**МІЖНАРОДНА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ
INTERNATIONAL SCIENTIFIC-PRACTICAL CONFERENCE**

**МАРКЕТИНГ ТА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ
СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ
В УМОВАХ СТАЛОГО РОЗВИТКУ**

**MARKETING AND COMPETITIVENESS OF
SOCIO-ECONOMIC SYSTEMS IN THE
CONDITIONS OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT**

**Збірник тез доповідей
Book of abstracts**

**17-18 квітня 2024 р.
April 17-18, 2024**

**м. Суми, Україна
Sumy, Ukraine**

ЗМІСТ CONTENTS

РОЗДІЛ 1. СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ПРОЦЕСИ В УМОВАХ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

<i>Ковалів О.І.</i> РОЛЬ КОНСТИТУЦІЙНОГО ЗЕМЕЛЬНОГО ПРАГМАТИЗМУ В УМОВАХ СТАЛОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ.....	11
<i>Паляничко Н.І., Сахарнацький В.В.</i> ЗАКОРДОННИЙ ДОСВІД УПРАВЛІННЯ ВОДНИМИ РЕСУРСАМИ В КОНТЕКСТІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ.....	15
<i>Бендасюк О.О., Сахарнацька Л.І.</i> МАРКЕТИНГ В УПРАВЛІННІ СІЛЬСЬКИМИ ТЕРИТОРІЯМИ: АКТУАЛЬНІСТЬ І ПРИНЦИПИ.....	19
<i>Конєва І., Пак Є.</i> ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ ПРИ НАДАННІ МЕДИЧНИХ ПОСЛУГ.....	22
<i>Лазаренко В.І.</i> ПОВЕДІНКА ІНДИВІДА ЯК СОЦІАЛЬНА СКЛАДОВА СТАЛОГО ПОПИТУ НА РИНКАХ ЕКОЛОГІЧНО БЕЗПЕЧНОЇ ПРОДУКЦІЇ.....	25
<i>Романенко В.Р.</i> ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЗЕЛЕНОЇ ЕКОНОМІКИ В УКРАЇНІ: ШЛЯХИ ПЕРЕХОДУ ТА ГОЛОВНІ ВАЖЕЛІ.....	27
<i>Пасько А.В.</i> ПРОБЛЕМА ВДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ ПІДПРИЄМСТВА.....	31
<i>Zvierieva K.</i> THE CURRENT STATE OF SUSTAINABLE AGRICULTURE MANAGEMENT IN THE CONTEXT OF MILITARY REALITY.....	33
<i>Джонсуа Лінус Бака</i> THE ROLE OF EFFECTIVE LEADERSHIP IN SUSTAINING PERSONNEL MOTIVATION.....	38
<i>Бантов Р.</i> ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ АГРАРНОГО БІЗНЕСУ.....	41
<i>Безручко С.</i> АСПЕКТИ ДІЛОВОЇ АКТИВНОСТІ МАЛИХ СІЛЬСЬКОГОСПОДІРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ.....	44
<i>Гулько С.</i> РОЗВИТОК ВИРОБНИЧОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В ПРИВАТНОМУ ПІДПРИЄМСТВІ.....	47
<i>Воловик Є.</i> ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНИЙ МЕХАНІЗМ ДИВЕРСИФІКАЦІЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА.....	51
<i>Кузнецов В.</i> СУЧАСНІ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ АГРАРНОГО ПІДПРИЄМСТВА.....	55
<i>Калашник С.</i> ФОРМУВАННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ ПРИВАТНОГО ПІДПРИЄМСТВА.....	58
<i>Міхно В.</i> УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНИМИ РИЗИКАМИ У ПІДПРИЄМНИЦЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ПРИВАТНОГО АГРАРНОГО ПІДПРИЄМСТВА.....	62

Список літератури

1. Березівський З., Колодій М. Механізм державної підтримки приватного підприємництва в аграрній сфері. *Аграрна економіка*. 2019. № 1-2. С. 49-53.
2. Косач І. А. Концептуальні засади розробки стратегії розвитку державно-приватного партнерства в АПК України. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2018. №1(13). С. 24-31.

УДК 631

МІХНО Владислав

здобувач другого (магістерського) рівня

ОПП «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність»

Науковий керівник: **КОВБАСА Олександр**

к.е.н., доцент

Сумський національний аграрний університет

УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНИМИ РИЗИКАМИ У ПІДПРИЄМНИЦЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ПРИВАТНОГО АГРАРНОГО ПІДПРИЄМСТВА

Аграрний сектор економіки України характеризується високим рівнем ризику. Основними причинами цього є нестабільність цін на сільськогосподарську продукцію, значна залежність від природно-кліматичних умов, недосконалість державної політики в аграрній сфері тощо [2]. У зв'язку з цим підвищення ефективності управління економічними ризиками в аграрному секторі є важливим науково-практичним завданням. Його вирішення сприятиме зміцненню фінансової стійкості сільськогосподарських товаровиробників, підвищенню конкурентоспроможності аграрного сектору та продовольчій безпеці країни.

Дослідження теоретико-методологічних засад управління економічними

Збірник тез доповідей Міжнародної науково-практичної конференції
«Маркетинг та конкурентоспроможність соціально-економічних систем в умовах сталого розвитку»

Список літератури

1. Євтушенко Г. В., Тимків Н. Я., Шешеня А. А. Особливості управління ризиками в аграрному секторі економіки. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Економіка і менеджмент*. 2016. №17. С. 49-52.
2. Головка Р. А. Особливості ризику фермерського виробництва як форми підприємництва. *Агросвіт*. № 6. 2020. С. 117-122.
3. Безручко В. Управління ризиком та запобігання банкрутства сільськогосподарського підприємства. *Волинський національний університет ім. Лесі Українки*. 2020. № 4(8). С. 483-485.

УДК 631

САМЛИК Володимир

здобувач другого (магістерського) рівня

ОПП «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність»

Науковий керівник: **КОВБАСА Олександр**

к.е.н., доцент

Сумський національний аграрний університет

АСПЕКТИ ДИВЕРСИФІКАЦІЇ РИЗИКІВ У ПІДПРИЄМНИЦЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТА АГРАРНОГО БІЗНЕСУ

Аграрний сектор економіки України має значний потенціал для розвитку, проте стикається з чималою кількістю ризиків. Зокрема, сільськогосподарське виробництво характеризується високим рівнем невизначеності через залежність від природно-кліматичних умов, цінової кон'юнктури, динаміки попиту тощо. Тому питання управління ризиками та їх диверсифікації є надзвичайно важливим для забезпечення стабільності та

Продовження додатку А

Апробація результатів дослідження

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

МАТЕРІАЛИ
ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВОЇ
КОНФЕРЕНЦІЇ СТУДЕНТІВ
ТА АСПІРАНТІВ, ПРИСВЯЧЕНОЇ
МІЖНАРОДНОМУ ДНЮ СТУДЕНТА

(18-22 листопада 2024 р., м. Суми)

МЕТОДИ І МОДЕЛІ ОЦІНКИ ЕКОНОМІЧНИМИ РИЗИКАМИ В ДІЯЛЬНОСТІ ПРИВАТНОГО АГРАРНОГО ПІДПРИЄМСТВА

Міхно В. В., студ 2м курсу, ФЕІМ, ОПП 076 «Підприємництво та торгівля»
 Науковий керівник: доцент Ковбаса О.М.
 Сумський НАУ

Актуальність дослідження сучасних методів і моделей оцінки економічними ризиками в діяльності приватного аграрного підприємства обумовлена кількома важливими факторами.

По-перше, сільське господарство, особливо приватні аграрні підприємства, характеризуються високим рівнем ризикованості. Ця галузь зазнає впливу багатьох факторів, таких як погодні умови, коливання цін на ринку, зміни в державній політиці тощо. Ефективне управління ризиками є ключовим для забезпечення стабільності та прибутковості аграрних підприємств.

По-друге, в сучасних умовах глобалізації та динамічних ринкових змін, вміння прогнозувати і мінімізувати економічні ризики стає критично важливим для підтримання конкурентоспроможності приватних аграрних підприємств. Розробка дієвих методів і моделей оцінки ризиків дозволить керівництву ефективніше приймати управлінські рішення та адаптуватися до мінливих умов.

Крім того, дослідження в цій сфері сприятимуть розвитку теоретичної бази з управління ризиками в агробізнесі, що матиме практичне значення для фахівців, які працюють у приватних аграрних підприємствах.

Методологічні підходи до оцінки економічних ризиків у діяльності приватних аграрних підприємств можна поділити на дві основні групи: якісні та кількісні методи.

Якісні методи оцінки ризиків базуються на експертному аналізі та дозволяють ідентифікувати та описати джерела ризиків, їх імовірність та потенційні наслідки. До таких методів відносяться SWOT-аналіз, метод Дельфі, аналіз ризиків за допомогою контрольних списків, сценарний аналіз тощо. Ці методи є важливими на початкових етапах управління ризиками, оскільки дають змогу виявити ключові ризики та сформулювати якісне розуміння ризикової ситуації.

На відміну від якісних, кількісні методи передбачають числову оцінку ймовірності настання ризикових подій та розміру можливих збитків. До них належать статистичні методи (аналіз ймовірності, дисперсії, коефіцієнтів варіації), методи теорії ігор, оптимізаційні моделі (теорія портфелю, імітаційне моделювання). Ці інструменти дозволяють більш точно вимірювати рівень ризиків, кількісно оцінювати їх вплив на фінансові результати підприємства та обґрунтовувати управлінські рішення.

Ефективна оцінка економічних ризиків на приватних аграрних підприємствах передбачає поєднання якісних та кількісних методів. Якісний аналіз визначає перелік ключових ризиків, а кількісний - їх числову оцінку та вплив на діяльність підприємства. Це дає можливість сформулювати цілісне розуміння ризикової ситуації та виробити адекватні стратегії управління ризиками з метою забезпечення стабільності та конкурентоспроможності приватних аграрних підприємств.

Вдосконалення системи управління економічними ризиками є ключовим завданням для підвищення стабільності та конкурентоспроможності приватних аграрних підприємств. Для цього можна виокремити кілька важливих напрямів.

По-перше, необхідно постійно вдосконалювати методи і моделі оцінки ризиків з урахуванням специфіки діяльності приватних аграрних підприємств. Це передбачає поглиблення використання кількісних методів, зокрема, статистичного аналізу, оптимізаційних та імітаційних моделей. Це дозволить точніше ідентифікувати ризики, оцінити їх імовірність та потенційні фінансові наслідки, а отже, підвищити обґрунтованість управлінських рішень. По-друге, доцільно впроваджувати комплексні системи ризик-менеджменту на приватних аграрних підприємствах. Це передбачає не лише оцінку ризиків, а й розробку ефективних стратегій їх мінімізації та реагування на реалізовані ризикові події. Важливим аспектом є інтеграція систем управління ризиками в загальну систему управління підприємством.

Крім того, необхідно приділяти увагу розвитку ризик-орієнтованої культури та компетенцій персоналу. Навчання працівників методам ідентифікації, аналізу та реагування на ризики сприятиме підвищенню загальної ефективності системи ризик-менеджменту. Також доцільно використовувати кращі практики управління економічними ризиками, напрацьовані в аграрному секторі провідних країн, та адаптовувати їх до вітчизняних умов. Це дозволить запозичити ефективні інструменти та підходи, підвищуючи загальну культуру управління ризиками.

Підсумовуючи, для вдосконалення системи управління економічними ризиками в діяльності приватних аграрних підприємств необхідно комплексно підходити до розвитку методологічних засад, впровадження ефективних систем ризик-менеджменту, підвищення компетенцій персоналу та використання кращих світових практик. Реалізація цих напрямів сприятиме мінімізації негативного впливу ризиків і забезпечить стабільність та конкурентоспроможність приватних аграрних підприємств.

Дегтяренко О.І., Могильна Л.М. СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ЛЮДСЬКИМИ РЕСУРСАМИ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ.....	414
Шкатуленко А.В., Стоянець Н.В. СТРАТЕГІЧНЕ УПРАВЛІННЯ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ.....	415
Ребрей К.С., Ткаченко В.В. УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ ПІДПРИЄМСТВА ЯК ФАКТОР ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ.....	416
ЛЕБІДЬ Ю.В. ХРОМУШИНА Л.А. ІННОВАЦІЙНІ СТРАТЕГІЇ УПРАВЛІННЯ.....	417
Дегтяр А.В., Могильна Л.М. ІННОВАЦІЙНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ І РОЗВИТОК ІННОВАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ НА ПІДПРИЄМСТВІ.....	418
ТІЩЕНКО М.О., ХАРЧЕНКО Т.М. ОСОБЛИВОСТІ МЕНЕДЖМЕНТУ В ТУРБУЛЕНТНИХ УМОВАХ.....	419
Бондар А.В. ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ СУМСЬКОЇ ОБЛАСТІ.....	420
Березов І.А. АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ.....	421
Скорпан С.І. АГРАРНИЙ СЕКТОР УКРАЇНИ ЯК ДРАЙВЕР ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ.....	422
Мартинченко С.В. ІНТЕЛЕКТУАЛЬНІ МЕТОДИ ОБРОБКИ ТА КАТЕГОРИЗАЦІЇ МУЛЬТИМЕДІЙНОГО КОНТЕНТУ ПРЕЗЕНТАЦІЙ.....	423
Обуховська В.В. АНАЛІЗ ЧИННИХ СИСТЕМ ОБЛІКУ УСПІШНОСТІ СТУДЕНТІВ: ПРОБЛЕМИ ТА РІШЕННЯ.....	424
Анцибор А.Е. АНАЛІТИЧНИЙ ОГЛЯД СУЧАСНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ.....	425
Олефіренко Д.В. ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА СИСТЕМА ІДЕНТИФІКАЦІЇ БЕЗПІЛОТНИХ ЛІТАЛЬНИХ АПАРАТІВ.....	426
Бабуров Д.В. МЕТОДИ ОБРОБКИ ТА АНАЛІЗУ ЗОБРАЖЕНЬ У РЕАЛЬНОМУ ЧАСІ ДЛЯ ПІДВИЩЕННЯ ТОЧНОСТІ РОЗПІЗНАВАННЯ ОБ'ЄКТІВ БЕЗПІЛОТНИМ ЛІТАЛЬНИМ АПАРАТОМ.....	427
Яковчук Д.О. ІНТЕЛЕКТУАЛЬНІ ТЕХНОЛОГІЇ ВИЯВЛЕННЯ ЛІСОВИХ ПОЖЕЖ.....	428
Богдановський Д.В. РОЛЬ ГЕОІНФОРМАЦІЙНИХ СИСТЕМ (GIS) У СУЧАСНОМУ ЗЕМЛЕРОБСТВІ ДЛЯ ПЛАНУВАННЯ ВРОЖАЙНОСТІ ТА ОПТИМІЗАЦІЇ ВИКОРИСТАННЯ РЕСУРСІВ.....	429
Курило І.М. ДЕЯКИ АСПЕКТИ ТЕХНОЛОГІЇ РОЗРОБКИ TELEGRAM-БОТУ ДЛЯ МОНІТРОНІГУ ПРОДАЖІВ.....	430
Поляков Є.В. ПОСТАНОВКА ЗАДАЧІ ТА ПРОЕКТУВАННЯ ВЕБ-ОРІЄНТОВАНОЇ ІНФОРМАЦІЙНОЇ СИСТЕМИ СУПРОВОДЖЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ СУМСЬКОЇ БІЗНЕС-ШКОЛИ.....	431
Сергієнко В.Ю. МЕТОДИ КЛАСТЕРИЗАЦІЇ ТА РЕГРЕСІЇ У АНАЛІЗІ ВРОЖАЙНОСТІ.....	432
Прокопенко Б. В. СУЧАСНІ ТЕХНОЛОГІЇ У КЕРУВАННІ СКЛАДСЬКИМ ГОСПОДАРСТВОМ.....	433
Харченко Є.В. ОСОБЛИВОСТІ ПОШУКУ ІНФОРМАЦІЇ У НЕСТРУКТУРОВАНИХ ДАНИХ.....	434
Богдановський Д.В. ВИКОРИСТАННЯ BIG DATA ДЛЯ ПРОГНОЗУВАННЯ ВРОЖАЙНОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ КУЛЬТУР.....	435
Пронь Я.С. МЕНЕДЖМЕНТ ПЕРСОНАЛУ В ДІЯЛЬНОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПІДПРИЄМСТВА.....	436
Рудиченко З.Ш. ФІНАНСОВІ АСПЕКТИ ДІЯЛЬНОСТІ ЗАКЛАДІВ ФАХОВОЇ ОСВІТИ.....	437
Хижняк І.М. МОДЕЛІ ФІНАНСУВАННЯ ЗАКЛАДІВ ФАХОВОЇ ОСВІТИ.....	438
Басенкова Т.Г. ДІАГНОСТИКА ДЕРЖАВНОЇ ПРОГРАМИ ПІЛЬГОВОГО КРЕДИТУВАННЯ «ДОСТУПНІ КРЕДИТИ 5-7-9%» В УКРАЇНІ.....	439
Шкатуленко А.В. СТРАТЕГІЧНЕ УПРАВЛІННЯ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ.....	440
Соколов М. В. МЕХАНІЗМИ ЗАПРОВАДЖЕННЯ КОНТРОЛЮ ЯКОСТІ ПРОДУКЦІЇ В АГРАРНОМУ ПІДПРИЄМСТВІ.....	441
Рубан С. І. СУЧАСНІ СТРАТЕГІЇ ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПІДПРИЄМСТВА.....	442
Міхно В. В. МЕТОДИ І МОДЕЛІ ОЦІНКИ ЕКОНОМІЧНИМИ РИЗИКАМИ В ДІЯЛЬНОСТІ ПРИВАТНОГО АГРАРНОГО ПІДПРИЄМСТВА.....	443
Кузнецов В. І., ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ СТРАТЕГІЇ В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ.....	444
Забара Д. В. РОЗШИРЕННЯ АСОРТИМЕНТУ ПРОДУКЦІЇ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПІДВИЩЕННЯ ТОРГОВЕЛЬНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВА.....	445
Гулько С. Є. СТРАТЕГІЧНЕ ПЛАНУВАННЯ РОЗВИТКУ ВИРОБНИЧОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УМОВАХ СУЧАСНОЇ ЕКОНОМІКИ.....	446
Леоненко Р. В. СПЕЦИФІКА ФОРМУВАННЯ БРЕНДУ КОМУНАЛЬНОЇ УСТАНОВИ.....	447
Рудяк Є. І. ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУВАННЯ МАЛИХ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ В СУЧАСНИХ УМОВАХ ГОСПОДАРЮВАННЯ.....	448
Хрін Д. І. АКТУАЛЬНІСТЬ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ БУДІВЕЛЬНИХ КОМПАНІЙ ПІД ЧАС ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ.....	449

Додаток Б

Фінансова звітність ПСП «Слобожанщина Агро» за 2023 рік

Додаток 1
до Національного положення (стандарту)
бухгалтерського обліку 1 "Загальні вимоги до фінансової звітності"

Підприємство	ПРИВАТНЕ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКЕ ПІДПРИЄМСТВО "СЛОБОЖАНЩИНА АГРО"	Дата (рік, місяць, номер документа) за КД	КОДИ Категорії підприємств Код за ЄДРПОУ Код за КОПФГ Код за КВЕД
Територія	СУМСЬКА	за КАТОТГГ 1	UA59080130000022249
Організаційно-правова форма господарювання	Приватне підприємство	за КОПФГ	120
Вид економічної діяльності	Вирощування зернових та технічних культур	за КВЕД	01.11
Середня кількість працівників	2 256		
Адреса, телефон	вулиця ЦЕНТРАЛЬНА, буд. 16, смт. УЛЯНІВКА, СУМСЬКИЙ РАЙОН, СУМСЬКА обл., 41856, Україна	615249	

Одиниця виміру: тис. грн. без десятичного знака (окрім розділу IV Звіту про фінансові результати (Звіту про сукупний дохід) (форма №2), грошові показники якого наводяться в гривнях з копійками)

Складено (зробити позначку "ч" у відповідній клітинці):
за національними положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку
за міжнародними стандартами фінансової звітності

V

Баланс (Звіт про фінансовий стан)
на 31 грудня 2023 р.

Форма №1 Код за ДКУД 1801001

А К Т И В	Код рядка	На початок звітного періоду	На кінець звітного періоду
1	2	3	4
I. Необоротні активи			
Нематеріальні активи	1000	497	408
первісна вартість	1001	865	865
накопичена амортизація	1002	368	457
Незавершені капітальні інвестиції	1005	1 553	4 599
Основні засоби	1010	1 094 432	1 155 059
первісна вартість	1011	1 359 078	1 628 236
знос	1012	264 646	473 177
Інвестиційна нерухомість	1015	-	-
первісна вартість інвестиційної нерухомості	1016	-	-
знос інвестиційної нерухомості	1017	-	-
Довгострокові біологічні активи	1020	-	-
первісна вартість довгострокових біологічних активів	1021	-	-
накопичена амортизація довгострокових біологічних активів	1022	-	-
Довгострокові фінансові інвестиції: які обліковуються за методом участі в капіталі інших підприємств	1030	-	-
інші фінансові інвестиції	1035	122 857	122 857
Довгострокова дебіторська заборгованість	1040	-	-
Відстрочені податкові активи	1045	-	-
Гудвіл	1050	-	-
Відстрочені аквізиційні витрати	1060	-	-
Залишок коштів у децентралізованих страхових резервних фондах	1065	-	-
Інші необоротні активи	1090	981	3 675
Усього за розділом I	1095	1 220 320	1 286 598
II. Оборотні активи			
Запаси	1100	274 428	659 092
виробничі запаси	1101	30 802	47 195
незавершене виробництво	1102	34 387	50 276
готова продукція	1103	209 209	561 621
товари	1104	30	-
Поточні біологічні активи	1110	266 944	149 159
Депозити перестраховування	1115	-	-
Векселі одержані	1120	-	-
Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги	1125	49 476	30 130
Дебіторська заборгованість за розрахунками: за виданими авансами	1130	15 413	2 547
з бюджетом	1135	44 297	93 384
у тому числі з податку на прибуток	1136	-	8 001
Дебіторська заборгованість за розрахунками з нарахованих доходів	1140	-	-
Дебіторська заборгованість за розрахунками із внутрішніх розрахунків	1145	-	-
Інша поточна дебіторська заборгованість	1155	791 713	924 540
Поточні фінансові інвестиції	1160	-	-
Гроші та їх еквіваленти	1165	214 989	403 847
готівка	1166	1	1
рахунки в банках	1167	214 988	403 846
Витрати майбутніх періодів	1170	40	1 341
Частка перестраховика у страхових резервах	1180	-	-
у тому числі в: резервах довгострокових зобов'язань	1181	-	-

резервах збитків або резервах належних виплат	1182	-	-
резервах незароблених премій	1183	-	-
інших страхових резервах	1184	-	-
Інші оборотні активи	1190	-	-
Усього за розділом II	1195	1 657 300	2 264 040
III. Необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття	1200	-	-
Баланс	1300	2 877 620	3 550 638

Пасив	Код рядка	На початок звітної періоду	На кінець звітної періоду
1	2	3	4
I. Власний капітал			
Зареєстрований (пайовий) капітал	1400	94 294	94 294
Внески до незареєстрованого статутного капіталу	1401	-	-
Капітал у дооцінках	1405	29 468	76 655
Додатковий капітал	1410	-	-
емісійний дохід	1411	-	-
накопичені курсові різниці	1412	-	-
Резервний капітал	1415	-	-
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	1420	1 543 080	1 612 775
Неоплачений капітал	1425	(-)	(-)
Вилучений капітал	1430	(-)	(-)
Інші резерви	1435	-	-
Усього за розділом I	1495	1 666 842	1 783 724
II. Довгострокові зобов'язання і забезпечення			
Відстрочені податкові зобов'язання	1500	-	-
Пенсійні зобов'язання	1505	-	-
Довгострокові кредити банків	1510	39 483	308 640
Інші довгострокові зобов'язання	1515	882 859	826 016
Довгострокові забезпечення	1520	-	-
довгострокові забезпечення витрат персоналу	1521	-	-
Цільове фінансування	1525	-	-
благодійна допомога	1526	-	-
Страхові резерви	1530	-	-
у тому числі:	1531	-	-
резерв довгострокових зобов'язань			
резерв збитків або резерв належних виплат	1532	-	-
резерв незароблених премій	1533	-	-
інші страхові резерви	1534	-	-
Інвестиційні контракти	1535	-	-
Призовий фонд	1540	-	-
Резерв на виплату джек-поту	1545	-	-
Усього за розділом II	1595	922 342	1 134 656
III. Поточні зобов'язання і забезпечення			
Короткострокові кредити банків	1600	50 000	-
Векселі видані	1605	-	-
Поточна кредиторська заборгованість за:			
довгостроковими зобов'язаннями	1610	151 090	140 779
товари, роботи, послуги	1615	43 211	52 206
розрахунками з бюджетом	1620	7 694	3 560
у тому числі з податку на прибуток	1621	-	-
розрахунками зі страхування	1625	847	997
розрахунками з оплати праці	1630	3 152	3 839
Поточна кредиторська заборгованість за одержаними авансами	1635	6 731	30 009
Поточна кредиторська заборгованість за розрахунками з учасниками	1640	-	-
Поточна кредиторська заборгованість із внутрішніх розрахунків	1645	-	-
Поточна кредиторська заборгованість за страховою діяльністю	1650	-	-
Поточні забезпечення	1660	5 416	8 611
Доходи майбутніх періодів	1665	12	-
Відстрочені комісійні доходи від перестраховиків	1670	-	-
Інші поточні зобов'язання	1690	20 283	392 257
Усього за розділом III	1695	288 436	632 258
IV. Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття	1700	-	-
V. Чиста вартість активів недержавного пенсійного фонду	1800	-	-
Баланс	1900	2 877 620	3 550 638

ЕП МІРОШНІЧЕНКО
Олександр
Миколайович
ЕП НАГБІНА
Катерина
Володимирівна

Олександр МІРОШНІЧЕНКО

Катерина НАГБІНА

1 Підписувачами адміністративно-територіальних одиниць та територій територіальних громад.

2 Визначається в порядку, встановленому центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері статистики.

Підприємство **ПРИВАТНЕ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКЕ ПІДПРИЄМСТВО "СЛОБОЖАНЩИНА АГРО"** (найменування)
 Дата (рік, місяць, число) **2024 01 01** за ЄДРПОУ **03800113**

ДОКУМЕНТ ПРИЙНЯТО

Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)
 за **Рік 2023** р.

Форма № 2 Код за ДКУД **1801003**

I. ФІНАНСОВІ РЕЗУЛЬТАТИ

Стаття	Код рядка	За звітний період	За аналогічний період попереднього року
1	2	3	4
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	2000	840 709	778 090
Чисті зароблені страхові премії	2010	-	-
премії підписані, валова сума	2011	-	-
премії, передані у перестрахування	2012	-	-
зміна резерву незароблених премій, валова сума	2013	-	-
зміна частки перестраховиків у резерві незароблених премій	2014	-	-
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	2050	(580 853)	(380 940)
Чисті понесені збитки за страховими виплатами	2070	-	-
Валовий:			
прибуток	2090	259 856	397 150
збиток	2095	(-)	(-)
Дохід (витрати) від зміни у резервах довгострокових зобов'язань	2105	-	-
Дохід (витрати) від зміни інших страхових резервів	2110	-	-
зміна інших страхових резервів, валова сума	2111	-	-
зміна частки перестраховиків в інших страхових резервах	2112	-	-
Інші операційні доходи	2120	43 213	26 133
у тому числі:	2121	924	-
дохід від первісного визнання біологічних активів і сільськогосподарської продукції	2122	-	-
дохід від використання коштів, вивільнених від оподаткування	2123	-	-
Адміністративні витрати	2130	(25 013)	(21 144)
Витрати на збут	2150	(170 828)	(141 880)
Інші операційні витрати	2180	(23 638)	(22 233)
у тому числі:	2181	-	-
витрати від зміни вартості активів, які оцінюються за справедливою вартістю			
витрати від первісного визнання біологічних активів і сільськогосподарської продукції	2182	-	-
Фінансовий результат від операційної діяльності:			
прибуток	2190	83 590	238 026
збиток	2195	(-)	(-)
Дохід від участі в капіталі	2200	-	-
Інші фінансові доходи	2220	42 566	5 872
Інші доходи	2240	-	-
у тому числі:	2241	-	-
дохід від благодійної допомоги			
Фінансові витрати	2250	(52 405)	(46 919)
Втрати від участі в капіталі	2255	(-)	(-)
Інші витрати	2270	(-)	(-)
Прибуток (збиток) від впливу інфляції на монетарні статті	2275	(9 271)	(12 986)

Продовження додатка 2

Фінансовий результат до оподаткування:			
прибуток	2290	64 480	183 993
збиток	2295	(-)	(-)
Витрати (дохід) з податку на прибуток	2300	-	-
Прибуток (збиток) від припиненої діяльності після оподаткування	2305	-	-
Чистий фінансовий результат:			
прибуток	2350	64 480	183 993
збиток	2355	(-)	(-)

II. СУКУПНИЙ ДОХІД

Стаття	Код рядка	За звітний період	За аналогічний період попереднього року
1	2	3	4
Дооцінка (уцінка) необоротних активів	2400	52 402	-
Дооцінка (уцінка) фінансових інструментів	2405	-	-
Накопичені курсові різниці	2410	-	-
Частка іншого сукупного доходу асоційованих та спільних підприємств	2415	-	-
Інший сукупний дохід	2445	-	-
Інший сукупний дохід до оподаткування	2450	52 402	-
Податок на прибуток, пов'язаний з іншим сукупним доходом	2455	-	-
Інший сукупний дохід після оподаткування	2460	52 402	-
Сукупний дохід (сума рядків 2350, 2355 та 2460)	2465	116 882	183 993

III. ЕЛЕМЕНТИ ОПЕРАЦІЙНИХ ВИТРАТ

Назва статті	Код рядка	За звітний період	За аналогічний період попереднього року
1	2	3	4
Матеріальні затрати	2500	442 686	317 344
Витрати на оплату праці	2505	77 666	56 313
Відрахування на соціальні заходи	2510	16 932	12 275
Амортизація	2515	114 567	117 282
Інші операційні витрати	2520	373 325	187 459
Разом	2550	1 025 176	690 673

IV. РОЗРАХУНОК ПОКАЗНИКІВ ПРИБУТКОВОСТІ АКЦІЙ

Назва статті	Код рядка	За звітний період	За аналогічний період попереднього року
1	2	3	4
Середньорічна кількість простих акцій	2600	-	-
Скоригована середньорічна кількість простих акцій	2605	-	-
Чистий прибуток (збиток) на одну просту акцію	2610	-	-
Скоригований чистий прибуток (збиток) на одну просту акцію	2615	-	-
Дивіденди на одну просту акцію	2650	-	-

Керівник

Головний бухгалтер

Олександр
Миколайович
ЕП Нагібіна
Катерина
Володимирівна

Олександр МІРОШНІЧЕНКО

Катерина НАГІБІНА